

COLOMBE

1951

FORDÍTOTTA

BAJOMI LÁZÁR ENDRE

A VERSBETÉTEKET LOTHÁR LÁSZLÓ FORDÍTOTTA

SZEMÉLYEK

ALEXANDRA, *híres tragika*

JULIEN }
ARMAND } *a fiai*

COLOMBE, *Julien felesége*

ÉMILE ROBINET, *költő, a Francia Akadémia tagja*

DESFOURNETTES, *színigazgató*

DU BARTAS, *színész*

GEORGES-NÉ, *Alexandra öltöztetőnője*

LA SURETTE, *Alexandra titkára*

FODRÁSZ

LÁBÁPOLÓ

A „MAXIM'S” MULATÓ PINCÉRE

DÍSZLETEZŐK

ELSŐ FELVONÁS

Színházi folyosó, Alexandra félig nyitott öltözőjével.

A folyosó félhomályban, az öltöző még sötét.

Nyílt színen : Colombe egy széken ül, Julien fel és alá járkal. Úgy látszik, várnak valamit. Georges-né, az öltöztetőnő széket hozva, belép

GEORGES-NÉ Itt van, ni. Üljön le, Julien úr. Így könnyebben kivárja.

JULIEN (*hátról*) Köszönöm, Georges, de mondtam már neked, nem szeretek ülni.

GEORGES-NÉ Csak jár a szája, aztán mégis elfárad a lába. A legidősebb fiam is ilyen volt, mint maga: mindig talpon volt, és aztán mi lett az eredménye? Csupa visszér a lába. Nekem meg ellenkezőleg, mivel mindig csak ülök, az ülepem fáj.

JULIEN Füttyülök az ülepedre, Georges! Alig várom, hogy megérkezzen az öreglány.

GEORGES-NÉ (*Colombe-hoz*) Zsibbadással kezdődik, aztán megfájdul a fenekemben a csont és egészen a derekamig hasogat. A sok üléstől olyan kérges a hátsó fertályom, mint az ökör nyaka az igától.

JULIEN (*Colombe-hoz, kiáltva*) Mondd meg neki, hogy hagyja abba, könnyöggök, és hogy nem érdekel a fara. Ha hagyod, hogy folytassa, öt percen belül megmutatja.

GEORGES-NÉ Harminc esztendeje folyton csak ülök, kedveském, s várom a darab végét! És az egyik hosszabb, mint a másik. Mindig csak a nehéz testi munkásokról beszélnek, mintha az öltöztetőnő munkája nem lenne elég nehéz!

COLOMBE De hát miért muszáj mindig ülni?

GEORGES-NÉ Nem muszáj, de ha felkelek, akkor meg hasogat a lábam. Amikor a hatodik gyermekem szültem, visszérgyulladást kaptam, és még mindig érzem a nyomát.

JULIEN (*kiáltva*) Füttyülünk a visszérgyulladásodra, Georges! Menj, nézd meg, a színpadon van-e már az öreglány?

GEORGES-NÉ Nincs. Próba előtt mindig feljön az öltözőjébe. Az öreglány! Szégyen, gyalázat: micsoda népek, hogy így nevezik az édesanyjukat.

JULIEN Szíveskedj megkímélni az erkölcsi prédikációidtól.

GEORGES-NÉ Na nézd csak: szakasztott úgy beszél, mint a legidősebb fiam. Amikor hazaszállították a férjemet a két levágott lábával – a gép alá csúszott, amikor pucolta a Renault-nál –, aszontam: na, most már legalább békén hagy, nem ver tovább. De kedveském, sose kiabálja el az ember túl korán! Mert attól fogva a fiam kezdett verni, akár azelőtt az apja, s minden szombaton éppolyan részegen jött haza, mint ő... Bizony, sok baj van a gyerekekkel. A harmadik fiam, aki hektikában halt meg, róla elmondhatom, hogy nagyon szelíd volt. Behúzódott a kuckóba, és ott köhécselt szegényke, még a gyújtós is jó volt neki, hogy egyedül eljátszogasson vele. Bezzeg a többiek... Remélem a magáéval, kedveském, csak öröme van, ugye?

COLOMBE De hisz még csak egyéves.

GEORGES-NÉ Ilyenkor még a légynek se árt. Amikor beáll a gyárba, akkor kezd eldurvulni. De legalább jól van?

COLOMBE Köszönöm, nagyon jól.

GEORGES-NÉ Szép sárga a kakija? Abból minden kiderül. Az a gyerek, akinek szép sárga, az nagyon szépen fejlődik.

JULIEN (*dühösen odamegy hozzá, s megragadja a karját*) Georges, ha még egy szót szólsz, azt teszem veled, amit az öt fiad: agyonütlek.

GEORGES-NÉ (*rá sem hederít, Colombe-hoz*) Látja, kedveském, milyenek a férfiak; az egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz. Mindegyiknek csak a verés jár az eszébe. Pedig ismertem, amikor még ekkora volt.

JULIEN Éppen azért. Már eleget hallottalak.

GEORGES-NÉ Olyan cuki volt, amikor kicsi volt, és asszonyomra várt a vásárnapi matinén. Aszonta: „Georges, adjál nugátcsemegét.” Nem igaz, Julien úr?

JULIEN (*elkeseredetten elereszti, és újra járkalni kezd*) De igen.

GEORGES-NÉ A kis harmadik fiamra emlékeztetett, aki hektikában halt meg. Mindig csak a sarokba húzódva bámulta az embert, egy kukkot se szólt, ha csak nem azt, hogy „adjál nugátot”. Bizony, Julien úr is elég nyiszlett gyerkőc volt.

JULIEN De most már sokkal jobban vagyok, sokkal jobban: a nugát meggyógyított.

GEORGES-NÉ Csak azt hiszi. Az enyim is azt hajtogatta: „Erősebb vagyok, mint a többiek.” S aztán egy szép napon már vért köpött. Nagyon kell rá vigyázni, kedveském, még idejében adjon gyógyszerit

neki meg a kicsinek is. Mert a fiúgyerek mindig az apjára üt. De remélem, nem köhög az angyalka?

JULIEN Ide figyelj, Georges, a fiam nem köhög, a feleségem nem köhög, és én sem köhögök. Hagyj már békét nekünk! Eredj, nézd meg, lenn van-e már az öreglány.

GEORGES-NÉ A negyedik fiam, aki most légiós, neki meg a veséjével van baj. Amikor kisdolgozik, mindig meg kell nézni, milyen színű a vizelete, kedveském. Ha nagyon fehér, akkor vérszegény, s akkor fokhagymát kell tenni a tejébe.

JULIEN (*visszajön*) Ide figyelj, Georges, biztos vagy benne, hogy van ma próba? Feltétlenül beszélnem kell veled.

GEORGES-NÉ Két éve feléje se nézett az anyjának! Se szó, se beszéd, megházasodik, s most egyszerre ajtóstul ront a színházba, pont próba előtt. Szép kis zenebona lesz ebből. Már hozzászoktunk a sok cécóhoz, de ami most lesz... Már csak azért is, mert bizony Alexandra művésznő is elég házsártos. Sohasem tudott kijönni Julien úrral, nem úgy, mint Armand-nal; igaz, hogy az aztán érti a módját, hogy bánjon veled.

JULIEN Most miben játszik az anyám?

GEORGES-NÉ A *Sztokirálynő*-ben, s tetszik tudni, Julien úr, ötször öltözik át benne, nem úgy, mint az *Atália*-ban, amikor felújítják! Ez aztán a jó darab, csak egyszer öltözik át benne. De amit most próbálnak, az *Éva és a kígyó*-t, amit a Költőkirály úr írt, az még rémesebb, hét átöltözés van benne, ezek közül kettő roppant gyors. A szerző urak nem nagyon törődnek az öltöztetőnővel.

JULIEN Georges, drágám, mindjárt három óra, légy aranyos, eredj, nézd meg, hogy a többiek lent vannak-e már.

GEORGES-NÉ Két emelet, kedveském, a színpadtól az öltözőkig. El tudja képzelni, hogy az én visszergyulladásommal hányszor mászok fel minden áldott este? Bizony nagyon kell szeretni a színházat, hogy csapot-papot itt ne hagyjon az ember. Néha arra gondolok: „ha házmester lennék, csak a kis udvart kellene felsepernem”. Persze, igaz, a leveleket is fel kell hordani az emeletre. A szegényembernek sohasem pihenhet a lába...

JULIEN (*meglöki*) Vagy a fájós fenéke, mint neked. Na, menj már!

Miután Georges-né kiment

A *Sztvkirálynő*... Biztos valami hősszerelmesnőt játszik. Nem lesz könnyű.

COLOMBE Miért?

JULIEN Csak akkor tudtam beszélni az anyámmal, amikor este anyaszerepet játszott. Akárki akármit mondjon is, mégiscsak csodálatos valami a színház!

COLOMBE Te mindig túlzol.

JULIEN (*folytatja*) Még nem meséltem el neked mindent. Négyéves koromban kiadtak egy szörnyű fösvény penzióhoz, húsz kilométerre Párizstól, s már egy fél éve nem látogatott meg az én drága „anyikám”, ahogy a fivérem mondja. Majd megdöglöttem a hidegtől meg az éhségtől. A Költőkirály elhozta neki az ötfelvonásos és természetesen versben írt *A bűnös asszony* című darabját, amelyben anyám egy templom lépcsőjére teszi ki a csecsemőjét. Az ötödik felvonásban negyvennégy alexandrinusban zengi lelkiismeret-furdalását. Negyvennégyben, eggyel sem kevesebben, később kíváncsiságból megszámoltam. A főpróba előtti napon, próba után, amelybe, mint mondják, beleadott apait-anyait, feltámad benne a jóérzés, fogja a kocsiját, felkerekedik barátaival együtt, s eljön megnézni, hogyan érzi magát a drága kis porontya a penzióban. Még egy fotoriportert is magukkal hoztak! Van ám esze a Költőkirálynak! Képzeld, micsoda reklám volt ez a darabnak: „A nagy Alexandra, a mi nemzeti tragikánk, aki minden este a templom grádicsára teszi ki kisbabáját, az életben egy imádott, aranyos, négyéves csöppség édesmamája.” Igen ám, de a csöppség olyan sovány volt, úgy tele volt ótvarral, hogy kénytelenek voltak lemondani a fényképezésről. Másnap azután az édesmama istenigazábul megríkatva az ötödik felvonás negyvennégy alexandrinusával a párizsi premiereken páváskodó előkelő társaságot. Elterjedt a színházban, hogy a fia halálán van, de ő mégis játszik. Az ilyen trükknek mindig megvan a fogatja. A siker mindent felülmúlt. S ennek a méltán feledésbe hullott remekműnek az lett a legszebb eredménye, hogy engem egy svájci intézetbe raktak, ahol végre ismét visszanyertem emberi külsőmet.

COLOMBE Szegény Julienem...

JULIEN Azóta sose szidom az irodalmat. A Költőkirály verseinek köszönhetem, hogy még életben vagyok, s nemsokára abban a dicsőségben részesülhetek, hogy fegyveresen szolgálhatom francia hazámat.

COLOMBE Ki ez a Költőkirály?

JULIEN Émile Robinet, a Francia Akadémia tagja. Anyuci koszorús költője. Anyámat „Művészkirálynő”-nek hívja, őt meg anyám „Költőkirály”-nak. Neked is meg kell majd szoknod. Bizony a színházi világban nagy a nyalakodás.

COLOMBE (*kis szünet után*) Gondolod, hogy édesanyád tesz valamit értünk?

JULIEN Nem lesz könnyű. De tekintettel arra, hogy a haza hívó szavának engedek, a végén mégiscsak megszólal az anyai szív az öreglány keblében, és tejelni fog, én mondom neked.

COLOMBE Olyan utálatos vagy, amikor így beszélsz róla.

JULIEN Tudom. Én is nagyon szerettem volna, ha megtanítanak rá, hogy „mamát” mondjak; én is szeretném, ha ez a szó édesen csengene a fülemben.

COLOMBE Miért szereti az öcsédet, és miért nem szeret téged?

JULIEN Armand egy zsokének a fia, s ez a versenylovas volt az egyetlen lángoló szenvedélye, olyannyira, hogy még mindig táplálja... nem a szenvedélyt, hanem a volt zsokét. Armand később született. Szébb gyerek volt, közelebb állt a szívéhez. Rögtön elkezdett a díszletek között lebzselni, s örült, ha a hölgyek csókolgatják. A hölgyek pedig odavoltak, amikor a fényképeit nézegették, csodálták, milyen szépen fest a mamája szoknyája mellett, a szép göndör hajával, nyalókával a szájában. Ezzel szemben én az apámat juttatom az eszébe. Követelőző és zsémbes vagyok.

COLOMBE Hát, ami igaz, igaz. Teveled se könnyű kijönni. Vagy megharagszol, vagy hallgatsz. Vagy talán azt hiszed, szép dolog, hogy sohasem beszélsz az apádról?

JULIEN Ha már egyszer árvához mentél, azt akartam, hogy legyen valami hasznod belőle. Ha rajtam múlna, az anyámat sem ismered meg soha.

COLOMBE Ki volt az édesapád?

JULIEN Tiszt. Marokkóban szolgált. Egyike azoknak, akikről joggal mondják az emberek: „lehetetlen alak”. Kissé túlzásba vitte a szigort, a becsületet, a dicsőséget, s persze ez elég kellemetlenül érintette bajtársait. Az embergyűlölők lángeszével mindig megtalálta azokat a nőket, akik csak gyötörték-kínózták. Így szeretett bele a Marokkóban

turnézó anyámba. Azt hitte, ő lesz élete asszonya. Anyám háromheti gyönyörűséget szerzett neki, aztán ripsz-ropsz faképnél hagyta, és elpályázott a társulat komikusával. Az apám olyan fából volt faragva, hogy komolyan vette az életet. Fogta a nagy szolgálati revolverét, szépen kifényesítette és agyba-főbe lőtte magát...

COLOMBE Micsoda szörnyűség!

JULIEN Az. Ez a gesztus se tetszett nagyon az anyámnak. De minthogy a művi beavatkozás bonyolult dolog turnézás közben, Párizsba visszatérve, a világra hozott. Meg vagy elégedve?

COLOMBE Nem, mert mégiscsak az anyád. Nem gondolod, ha egy kissé törnéd magad...

JULIEN Törje a nyavalya.

COLOMBE Te is lehetetlen vagy, Julien!

JULIEN „A francia nem ismer lehetetlent.” Akár már azt is állítanád, hogy nem vagyok jó hazafi! Én, aki nemsokára bevonulok három évre a châlons-i táborba, hogy fegyverrel védjem a hont.

COLOMBE Miért nem kérted az édesanyád segítségét? Bizonyos vagyok benne, hogy kiszuperáltatott volna az összeköttetéseivel.

JULIEN Köszönöm szépen. Antimilitarista vagyok, éppen ezért semmit sem akarok kérni a francia hadseregtől, még azt sem, hogy lemondjon a szolgálataimról. Így hát három esztendőn át a többi tökkelütött bakesszel együtt fogom pucolni az 1889-es típusú ócska puskát.

COLOMBE *(szelíden)* S én ezalatt...

JULIEN *(odalép hozzá és hirtelen más hangon)* Drága kicsi Colombe, csak te vagy nekem a világon. Tudod, belegebdek, hogy elhagylak, de azt is tudod: nem szerethetnél tovább, ha valami rútat követnék el, csak azért, hogy melletted maradhassak.

COLOMBE Tévedsz, édesem! Én azért nagyon szépen tudnálak szeretni...

JULIEN De én nem. És én szeretném, ha ezután sem kellene lesütni a szemem, amikor reggel borotválkozás közben a tükörbe nézek.

COLOMBE *(sóhajtván)* Jaj, hogy teveled mindig minden olyan nehéz.

JULIEN *(kedvesen)* Ne légy igazságtalan, Colombe. Az egyszer igaz, hogy a tisztesség nehéz teher, de hát mégsem én raktam az emberek hátára.

GEORGES-NÉ (*hirtelen előbukkan, kiáltva*) Már jön, odalent van a diákokkal! Autogramot osztogat.

JULIEN Még nem fogták ki a lovat? Pedig ezek a derék ifjak általában minden siker után befogják magukat a mama hintájába. S minthogy irtózatosan fösvény, a végén már arra gondolt, hogy nem is érdemes lovat tartani.

GEORGES-NÉ Ha ilyen hangon beszél veled, szegény Julien úr, akkor megint újrakezdődik az egész cirkusz. Higgye meg, sajnálom magát, kivált, ha arra gondolok, hogy Armand úrnak mi minden sikerül a mézes-mázosságával...

JULIEN Georges, nem elég neked, hogy az ülepedet siratod? Engem ne sirass! Olyan hangon beszélek, amilyeneken nekem tetszik.

GEORGES-NÉ Jaj, a férfiak, kedveském, mind egyformák. Na, megyek, szólok, hogy itt van, ez a legjobb, amit tehetek. (*El*)

COLOMBE (*közelebb lép Julienhez*) Julien, ne felejtsd el, hogy te akarsz kérni tőle valamit. Könyörgök, légy kedves, légy udvarias. A kicsi kedvéért, az én kedvemért.

JULIEN (*fülét hegyezi*) Hallod? Jön a krákogó, szuszogó, lihegő vén színházi csataló, úgy taszítja fel a lépcsőn rozoga csontjait, ahogy tudja. Megint tapsra vágyik ahelyett, hogy szépen a kandalló mellett kézimunkázna, mint a többi kivénhedt díva... De nehogy azt hidd: a színpadon még most is csábos jelenség, még mindig húszévesnek látszik, kényeskedik, pipiskedik, turbékol, mint egy szerelmes gerlice... És ez az én anyám!

COLOMBE (*kiáltva*) Julien!

JULIEN (*bohóckodva*) Colombe, húzd ki magad! Mindjárt megjelenik előtted teljes pompájában, a III. Köztársaság Szerelem-istenasszonya... Remélem, meg vagy hatva, te, aki hiszel ebben a szerelemben.

COLOMBE Félek, drágám.

JULIEN Tőle? Hisz nem harap. Foga sincs már! Hú párduca sem követi többé, mely tíz éven át mindig a sarkában volt. Megdőglött az állatkerben. Csömörben.

COLOMBE (*egy szuszra*) De én tőled félek, Julien.

Alexandra asszony bevonul, Georges-né és a fodrászok, ügyelők, lábápolók vezérkara sűrög-forog körülötte. A művésznő elhalad Colombe és

Julien előtt, rájuk sem hederít, beront az öltözőjébe, és a hamis fogaktól ugyan torz, de mégis dicső hangján sipítja

ALEXANDRA A fiam? Felesleges! Mondják meg neki, hogy nem fogadom!

Az öltöző ajtaja bezárul a bevonulók után

JULIEN *(elhülten ülve marad, s amikor az anyja eltűnik, kitör)* Jaj, azt már nem! Ez már sok! Most már izzé-porrá zúzom ezt a színházat. COLOMBE *(megpróbálja visszatartani)* Maradj nyugton, drágám. Kiabálással semmire se mégy.

JULIEN Eressz el. Ha nekem jólesik kiabálni. Ha nem ordítok, megpukkadok! *(Betör az öltözőbe, és a mosdófülke zárt ajtaján kopogtat. Megrázza)* Mama! Nyisd ki! Nyittasd ki azonnal vagy betöröm az ajtót. *(Hiába rázza)* Beette magát a sajtjába, mint valami vén patkány. Rátelepedett aládájára, és most kotlik rajta. *(Mint egy oroszlán a ketrécében, fel és alá járkál, s kiabál az öltözőben)* Alexandra művésznő! Ha nem nyitja ki, összetöröm az álkínai vázáit, széttépem a perzsa-utánzat szőnyeget, lelegelem a kaktuszait. Nyissa ki, Alexandra művésznő, különben roppant sokba fog kerülni magának a dolog, többbe, mint amennyit kérni akartam. *(Kiabálva, egyre tovább rázza az ajtót)* Alexandra asszony, akkor jöjjön a színház! Most következik a harmadik felvonás nagyjelenete a maga imádott fiával. Ismételten megmutathatja, milyen isteni anya! Alexandra művésznő, a publikum reklámálja! Tessék színre lépni!

Félig kinyílik az ajtó. Megjelenik a lábapoló, de nagyon erősen fogja a kilincset

LÁBÁPOLÓ A művésznő azt üzeni az úrnak, hogy nem fogadhatja az urat. Próbál.

JULIEN *(a félig nyitott ajtón át)* Alexandra asszony, én nyugodt vagyok. Fantasztikusan higgadt. De nem akarok vitatkozni a pedikűrösével. Megtisztelne, ha személyesen megkérdezné, mit akar a fia magától.

Az öltözőből kihallatszik Alexandra érces hangja

ALEXANDRA Mondják meg neki, hogy hagyja el az öltözőmet, és várjon a folyosón.

JULIEN (*összeszorítja a fogát, és hirtelen letörten válaszol*) Rendben van, „anyikám”. A folyosón várom, „anyika”. (*Becsapja az ajtót és kimegy. Mihelyt a rá reszketve várakozó Colombe-hoz ér, üvölteni kezd*) Ugye, nem jöttem ki a sodromból? Úgy érzem, hogy udvarias voltam.

Mögötte a lábapoló odasettenkedik, és bezárja az ajtót. Georges-né kilép a mosdófülkéből, a pedikűrös megvárja, amíg kisurran a folyosóra, utána kulcsra zárja az ajtót. Az egész valamilyen titkon, de fürgén lejtett balettra emlékeztetett

GEORGES-NÉ Na, ezzel aztán sokra ment, Julien úr! Mondtam, hogy nyájas legyen. Hát nem tudja, hogy dobszóval nem lehet verebet fogni?

JULIEN Sajnálom. Lépvessző nincs nálam.

GEORGES-NÉ Pedig jó volna, ha egy kicsit mézesmázosabb lenne, ami nem is olyan nehéz. Az asszony nép szereti a hízelgő szép szavakat... Végtére azért jött, hogy a segítségét kérje, nem igaz? Igazán törhetné magát egy kicsit, Julien úr!

JULIEN Én töröm, de törje ő is. (*Legyint*) Csakhogy ám, ami őt illeti „anyika” nem nagyon töri magát.

GEORGES-NÉ Mennyit akar kérni tőle? Néha, ha az ember tudja a pontos összeget, könnyebb az alku.

JULIEN Bevonulok katonának. Addig húztam, amíg tudtam, de most már nincs kibúvó – megyek oltalmazni a hont. Csak azt kérem anyámtól, lássa el a feleségemet és a fiamat ez alatt a három év alatt.

GEORGES-NÉ Tyú! Három év, az sok!

JULIEN A családnak is.

*Az elhangzott utolsó mondatok közben Alexandra fürdőköpenyben be-
ment az öltözőjébe, s ott egy trónusfélén telepedik meg. A lábapoló el-
kapja a lábát, a kézapoló a kezét, a fodrász a fejét. Titkára, La Surette,
tisztas távolságban tartózkodik az irataival és vár. Mintha valamilyen vén
bálványt vennének körül a papjai. Kis idő múlva a művésznő titkárát
szólítja*

ALEXANDRA La Surette!

LA SURETTE (*hajlongva lép elő*) Művészkirálynő?

ALEXANDRA Mi van a postámban?

LA SURETTE Benoiseau elküldte a *Szívkirálynő* kosztümszámláját. Már harmadszor reklamál.

ALEXANDRA Csak várjon. Aztán?

LA SURETTE A díszletezők folyamodványa: havi ötfrankos béremelést kérnek.

ALEXANDRA Elutasítani. Aztán?

LA SURETTE A Színművészek Árvaháza a szokásos évi adományt kéri.

ALEXANDRA Húsz frank.

LA SURETTE Tavaly ötvenet adtunk.

ALEXANDRA De nem én. A direktor. Húsz frank. Aztán?

LA SURETTE A Gümőkóros Diákok Gyógyintézete írt: küldjünk valamit a jótékonyági ünnepélyükre.

ALEXANDRA A diákoknak már adtam.

LA SURETTE De ezek tüdőbajos diákok.

ALEXANDRA Vagy diákok vagy tüdőbajosok! A kettő együtt nem megy.

LA SURETTE Azt írják, hogy Sarah Bernhardt saját faragású szobrocskát küldött nekik.

ALEXANDRA (*sipítva*) Írja meg, hogy én nem fúrok, nem faragok, én színésznő vagyok!

LA SURETTE (*fontoskodva*) Sarah Bernhardt adománya bizonyára nagyon nagy feltűnést fog kelteni.

ALEXANDRA Amit Sarah Bernhardt csinál, mindig nagy feltűnést kelt. Milyen nagy is az a szobrocška?

LA SURETTE Ha arról az *Udvari bolond*-ról van szó, amit a legutóbbi Országos Tárlaton mutattak be, akkor, Művészkirálynő, kérem, körülbelül ilyen nagy.

ALEXANDRA Csak ekkora? Nahát, ez meglep. (*Kiáltva*) Georges!

GEORGES-NÉ (*a folyosón Julienhez*) Ő hív, könyörgök, ne mozduljon innét, Julien úr, minden rendben lesz. (*Beoson az öltözőbe, miután alkulcsával kinyitotta az ajtót, aztán maga után megint bezárja*) Művészkirálynő?

ALEXANDRA Hova tetted azt a bronzszobrot, azt a szörnyű nagy vacakot, amit két éve kaptam és nem tudtam vele mit kezdeni?

GEORGES-NÉ Azt a meztelen nőt, Művészkirálynő?

ALEXANDRA Dehogy a meztelen nőt, te ostoba, a meztelen nő Rodin alkotása, az egy vagyont ér. Csak nem adok nekik egy Rodint azon a címen, hogy tüdőbajosok. Először is köztudomású, hogy mindenki tüdőbajos.

GEORGES-NÉ Jaj, tudom már, melyiket, a csontvázat?

ALEXANDRA Igen, igen, azt! Azt a rémes csontvázat, amelyik egy meztelen embert vezet kézen fogva.

LA SURETTE Igen, tudom már, Művészkirálynő. *Az Ifjú és a Halál?* Persze, persze. A Prosny utcai padlásra raktuk.

ALEXANDRA Igen, azt küldjék el nekik a névjeggyemmel. Háromszor akkora, mint az *Udvari bolond*, Sarah Bernhardt megpukkad mérgében.

LA SURETTE De nem gondolja, művésznő, hogy... talán... *Az Ifjú és a Halál* nem éppen alkalmas... a tüdőbajos fiataloknak?

ALEXANDRA *(sípítva)* Azt küldöm, ami van. Miért nem hagynak békén? Ha egyszer tüdőbajosok, úgyis tudják, hogy meghalnak.

JULIEN *(már-már elveszti türelmét a folyosón)* Ha azt gondolja, hogy egész délután várni fogom a folyosón, téved.

COLOMBE Légy nyájas, könyörgök.

Julien odamegy az ajtóhoz, kiáltva

JULIEN Mama!

Az öltözőben mindenki feszülten figyel. Várják, hogyan reagál a művésznő, de ez a füle botját sem mozgatja

ALEXANDRA Aztán?

JULIEN *(még mindig dörömböl)* Mama!

LA SURETTE Egy toulouse-i fiatalember azt írja, látta a művésznőt a *Szívkirálynő*-ben, és megöli magát önért.

ALEXANDRA Helyes. Köszönje meg neki. Aztán?

JULIEN *(dörömböl)* Mama, nyisd ki!

Mindenki feszülten figyel az öltözőben

ALEXANDRA (*síptva*) Aztán?

LA SURETTE (*szenvtelenül*) Julien úr pár szavas levele: azt írja, benéz délután a színházba nagyon fontos ügyben.

ALEXANDRA Aztán?

JULIEN (*rugdossa az ajtót*) Mama, úgyse hagylak békén, addig rugdosom az ajtót, amíg ki nem nyitod.

ALEXANDRA (*La Surette-hez, aki Julient hallgatja, és akinek sovány arcán enyhe mosoly fut át*) Nem hallotta, azt mondtam: aztán?

LA SURETTE (*azonnal elkomolyodik és folytatja*) A tűzoltók, Művész-királynő...

ALEXANDRA (*kirobban*) Mi az ördögöt akarnak a tűzoltók? Nem ég a ház! Várják meg, amíg hívják őket.

LA SURETTE Most rendezik évi jótékonyági ünnepélyüket...

ALEXANDRA (*félbeszakítja*) Jótékonyág! Mindig csak jótékonyág! Könnyű a mások zsebéből jótékonykodni! Én tizenhárom éves korom óta vagyok a színpadon, és azóta mindennap játszottam, de kérni sose kértem semmit senkitől.

Közben szavaira Julien rúgásai felelnek

JULIEN Mama! Alexandra művésznő! Ha már velem nem törődik, gondoljon a lakkra! (*A felesége megpróbálja fékezni, de ő eltaszítja*) Alexandra asszony, a lakk nagyon sokba kerül! Ha egy órát várat a folyosón, addig rugdosom az ajtaját, amíg lepereg az utolsó szem festék is! (*Őrjöngve dörömböl*) Alexandra asszony! A fia vagyok, az istenfáját! A vér szavára sem hallgat?

COLOMBE (*elrántja az ajtótól*) Most már aztán elég volt, Julien, undorító, amit művelsz.

JULIEN (*meglepetten abbahagyja, rábámul, de egyszerűen csak ezt mondja*) Úgy? Te is úgy találsz, hogy undorító vagyok? Akkor nyilván igaz. Jó. Abbahagyom. (*Szótlamul leül egy székre, fejét kezébe temetve*)

ALEXANDRA Aztán?

LA SURETTE Mit válaszoljak a tűzoltóknak? Sarah Bernhardt száz frankot küldött.

ALEXANDRA (*magánként üvölti*) Sarah Bernhardt-nak van kidobni való

pénze, de nekem nincs. Én nem turnézom Dél-Amerikábam, mint a cirkuszok. Küldje el nekik a virágaimat! Valamennyit, amit a héten kaptam.

LA SURETTE (*kissé meglepetten*) Virágot a tűzoltóknak?

ALEXANDRA Virágot! Megsüketült?

LA SURETTE De Művészkirálynő, kérem, az a helyzet, hogy egy-két csokor már hervadt is.

ALEXANDRA (*ellentmondást nem tűrő hangon*) Éppen azért. Majd ők meglocsolják. Ez a mesterségük. (*Feláll*) De most már elég. Fáradt vagyok. Majd próba után folytatjuk a postabontást, megyek sminkre.

LA SURETTE (*hajbókolva*) Ahogy parancsolja, Művészkirálynő.

La Surette elhagyja az öltözőt. Georges-né kinyitja neki az ajtót az álkulccsal, és int Colombe-nak meg Juliennek: várjanak szépen tovább. Ezalatt Alexandra átmegy vezérkarával együtt a második öltözőbe. Georges-né utánasiet. Amikor La Surette Juliennel egyedül marad a folyosón, a titkár egészen más hangot üt meg

A vén pióca!

Julien odapislant, a titkár ránéz, és Julien alázatosan folytatja

JULIEN Ahogy mondod.

LA SURETTE (*mellélép, s gyűlölködve mondja*) S ez így megy egész nap, tíz esztendő óta. Bohócot csinálok magamból, kezemben a postával. Hétrét görnyedve hajbókolok neki: Művészkirálynő így, Művészkirálynő úgy, értettem, Művészkirálynő... (*Hirtelen, miután gyáva pillantást vetett a bezárt ajtóra, felkiált*) A fene essen beléd, Művészkirálynő! Mondja, Julien úr, mikor, végre mikor kiálthatom oda neki?

JULIEN (*felemeli a fejét, ránéz*) Amikor jólesik, La Surette, szabad vagy.

LA SURETTE Azért mondja, mert maga is az ő csemetéje. Könnyű szájalni az édesmama édes fiacskájának. De aki a bérből él, annak pofa be. „Igenis, Művészkirálynő.” Ő csak így felelhet. És ráadásul még mosolyogni is kell. Isten őrizz, hogy az ember elfelejtsen hódoló hálával mosolyogni. Az se elég, ha csak azt mondja neki: „Művészkirálynő”, ezt is meggyőződéssel kell mondani. Mert ehhez ragaszkodik a

satrafa. Nekünk ráadásul még imádnunk is kell. Tudja, mit csinál néha, mikor úgy gondolja, hogy nem találom ki elég gyorsan az óháját? Vázát vág a fejemhez, ó, nem valami drágát, nem olyan bolond... Egy kis vacakot, de azzal jól céloz. „La Surette, maga nagy számár!” Én meg elugrom, kikerülöm a vázát, már megszoktam. De vigyázat, nehogy valami bolondságot csináljak! Továbbra is mosolyognom kell. Csuda egy figura ez a Művészkirálynő! Micsoda temperamentum! Azt mondják, a lángésztől van! Mindenki csak bámulja, Julien úr, de hogy bámulják a maga „anyikáját”! Majd belegebedünk a bámulatba! Kidüllesztjük a mellünket, olyan büszkék vagyunk rá, olyan boldogok, hogy az isteni nagyasszonyt, a divát szolgálhatjuk!... S ezt nem a rongyos havi százötven frankunkért tesszük. Ó, nem, olyan mélyre nem süllyedtünk! Azért tesszük, mert csodáljuk. S ő ehhez ragaszkodik is!

JULIEN Akkor miért nem mondsz fel?

LA SURETTE Azért, Julien úr, mert van egy különleges tulajdonságom: mint minden számárnak, nekem is kell az abrak. Méghozzá naponta kétszer. S minthogy ő adja a kaját, az abrakkal együtt mindent lenyelek. De hiszen maga is ezt fogja csinálni tüstént, amikor majd a művésznő méltóztatik fogadni, nem igaz? A pénz ugyan nem boldogít, de akinek van, nem mond le róla egykönnyen, s ezenfelül még természetben is kell fizetni! Ez a törvény. Igenis, Művészkirálynő, azt kell mondani neki. Tény és való, hogy én nagy számár vagyok, de a vén pofája elkápráztat! Jaj, ha egy este, egyetlenegy este mi lennénk az erősebbek...

JULIEN *(felkel)* Takarodj, La Surette, undorító vagy.

LA SURETTE Természetesen! Aljas vagyok! És gyáva, és így tovább! és tudom is! De tudja meg, a művésznő azért is megfizet egyszer, hogy aljas vagyok: ezt is felírtam a számlájára... És most menjen, Julien úr, menjen, mosolyogjon szépen a mamának. Voltaképpen mindnyájan egyformák vagyunk, többé-kevésbé büszkék, nagy húhót csapunk, de ha itt a pillanat, hétrét görnyedünk, „igenis, Művészkirálynő” – feleljük – „én nagy számár vagyok”. Mert hát élni kell... *(Aljasul vigyorgva el)*

Julien, nagyon sápadtan, továbbra is ott áll. Majd hirtelen

JULIEN Milyen ocsmány! Milyen ocsmány minden. Gyere, elmegyünk.

E pillanatban megjelenik Armand, az öltöző felé siet, s meglepetten ütközik Julienbe

ARMAND Julien! Nahát, még ilyet! Hogy kerülsz ide? (*Észreveszi Colombe-ot*) Hát ez ki?

JULIEN A feleségem. Bemutatom a fivérem: Armand.

ARMAND Hogyhogy? Összeházasodtatok? Igazán? Nahát, ez a Julien! Jelenetet rendez – a szokása szerint –, becsapja az ajtót, aztán eltűnik, mintha a föld nyelte volna el! És két évig nem hallat magáról. Milyen nyugalom lett hirtelen a házban... Hol voltál? Amerikában?

JULIEN Csak a XX. kerületben. Zongoraórákat adtam. És tudod, szegény belleville-iek nem valami nagy zenebarátok.

ARMAND Szóval eljöttél békét kötni a mamával? No, jó, majd én elintézem.

JULIEN Nem hiszem. Már megyünk is.

ARMAND Csak bízd rám. Megígérem, hogy tisztességes feltételekkel tetheted le a fegyvert.

JULIEN Köszönöm, nem kérek belőle. Nagyon kedves vagy, de mi már megyünk is.

ARMAND Szükséged van valamire? Tegnap teljesen megkopasztottak, kedvesem. Rettenetes pechem volt!... De megyek a mamához, s öt perc alatt minden rendben lesz. Ne mocsanj!

JULIEN (*megállítja*) Nem. Csak úgy felugrottam. Erre jártam. De anyám nem ér rá. Minden a legnagyobb rendben. Viszontlátásra. Örülök, hogy láttalak.

Magával akarja vinni a feleségét, de Colombe otthagyja és Armand-hoz megy

COLOMBE Uram, ne higgyen neki! Túl büszke. Azért jött, hogy megpróbáljon beszélni az édesanyjával.

JULIEN (*belé akarja fojtani a szót*) Megtiltom neked, Colombe!

COLOMBE (*folytatja*) Kisbabánk van, uram, és Julien bevonul. Azért jött, hogy megkérje az édesanyját: viselje gondunkat.

ARMAND Hogyan? Hát nem szuperáltak ki?

JULIEN Nem. Csak haladékot kértem a Zeneakadémia miatt. Holnap bevonulok a châlons-i táborba.

ARMAND A kicsike meg itt marad egy lyukas garas nélkül, a csemetével a nyakán? Ezt akartad mondani anyának?

COLOMBE Ezt, uram. S minthogy nem akart bennünket azonnal fogadni, a férjem el akart menni.

ARMAND Te fajbarom, te vadszamár! Sohasem változol meg! Te haramia! Te fafejű rebellis! Ugye nagyon boldogtalanná teszi, gyermekem?

COLOMBE Szeretem.

ARMAND Azt elhiszem. Mindnyájan szeretjük. De azért mégis azt gondoljuk, hogy az élet könnyebb, mint amilyennek ő képzelem! S ha most nem szaladok be, hogy megvágjam a mamát, képes elmenni egy vas nélkül, egy... kettő... bal... jobb... egyenest a châlons-i táborba, hogy megmentse a hazát. Először is, öregem, megpróbálunk kiszuperáltatni.

COLOMBE (*ujjong*) Na látod, Julien!

JULIEN Köszönöm, nem kell.

ARMAND Hetyelepetyele! Ne beszélj össze annyi zöldséget. Hát mindenáron ragaszkodsz a balra áthoz meg a jobbra áthoz harminckilós borjúval a hátadon? Legyen, ha jólesik! De ahhoz talán csak nem ragaszkodsz mindenáron, hogy ez az elbűvölő kis asszonyka egyedül maradjon Belleville-ben a pelenkákkal, a kisbabával meg a fűszeressel, aki még tejet sem ad hitelbe? Ez talán csak nem tartozik hozzá a te fennkölt életfelfogásodhoz? Akkor hát hagyjad, hadd intézzem el. Majd én gondoskodom róluk. Öt percen belül révbe juttatom ezt a sellőt meg a srácát. S akkor te könnyű szívvel bevonulhatsz, hogy vitézül helytállj a határon! (*Bemegy az öltözőbe, egészen a mosdófülkéig, ahova kopogás nélkül lép be, s vidáman kiáltja: „Anyámasszony, tiszteletem!”*)

Julien nem moccan, Colombe, aki nagy bámulattal néz a távozó Armand-ra, odalép hozzá

COLOMBE Milyen aranyos! Ő aztán igazán vidám fiú! Na, látod, ugye jól tettem, hogy beszéltem vele.

JULIEN (*nem mozdul*) Jól. (*Aztán hirtelen nagyon különös hangon foly-*

tatja) Ide figyelj, Colombe, egyedül hagylak. Az élet nem olyan, mint amilyennek te hiszed.

COLOMBE Tudom, drágám.

JULIEN Az élet komor, az élet megalázó, Colombe. Az élet nem csupa handabandázás.

COLOMBE Tudom, drágám, már elmagyaráztad.

JULIEN Majd megismered őket, itt minden csak hamis káprázat.

COLOMBE Igen, Julien.

JULIEN Tudom, hogy jó a szíved, és minden igyekezeteddel azon vagy, hogy megértsél, de még nagyon kicsi vagy, és a léhaság szörnyű csapdái leselkednek rád.

COLOMBE (*kissé elneveti magát*) Nagyon kell félnem, ugye?

JULIEN Ne neved, komolyan beszélek. Esküdj meg: mindent megteszel, hogy félj anyámtól, madárkám.

COLOMBE Esküszöm, drágám, megpróbálok nagyon félni tőle, hogy meg legyél elégedve velem. De hát olyan rút dolog a léhaság?

JULIEN Igen, Colombe.

COLOMBE Pedig milyen jó, ha minden szépen, simán megy és örömet ad az embernek.

JULIEN (*kiáltva*) Nem, nem jó!

COLOMBE Az léhaság, ha azt mondják nekem, hogy szép vagyok és virágcsokrot kínálnak?

JULIEN Igen.

COLOMBE Mi a rossz abban, ha elfogadom a virágokat, de cserébe nem adok semmit? Az léhaság, ha nevetünk, amikor a fiatal emberek élcelődnek velünk, amikor az öregurak hirtelen visszafordulnak utánunk az utcán, úgy, hogy nekimennek egymásnak, és mi távolabb megállunk egy picikét, egy üzlet előtt, hogy lássuk, milyen kétségbeesett képet vágnak? De hiszen ez mulatságos: ebben nincs semmi rossz, hiszen szeretlek.

JULIEN De igenis van. Ide figyelj, madárkám. Megpróbálok megmagyarázni. Én távol leszek tőled, s tehetetlen. S ha valóban szeretsz...

COLOMBE Persze hogy szeretlek, drágám. Csak téged szeretlek...

JULIEN Jó, most minden erőmmel megpróbálok elhinni. Tehát, ha szeretsz... ide figyelsz? Hová bámulsz?...

COLOMBE Máshova, drágám, de csupa fül vagyok.

JULIEN (*nagyon komolyan, de kissé nevetségesen*) Ha szeretsz, Colombe, ne szeress semmi olyat, amit szeretsz.

COLOMBE (*kissé gyengéd mosoly fut át az arcán, de hitetlenül kérdezi*) Nem szerethetem a ruhákat, a gyűrűket, a virágokat? A boltokat, ahol az ember a sok szép holmi közt turkálhat?

JULIEN (*elkeseredetten kiáltja*) Nem.

COLOMBE De hát nem kérem, hogy megvedd őket. Csak nézegetni akarom. Mi rossz van benne?

JULIEN (*kiáltva*) Még nézegetni sem szabad!

COLOMBE Jó, azt még csak megértem, ha azt mondd, hogy ne fogadjam el, ha felkínálják, de nézni miért ne nézhetném?

JULIEN (*kiáltva*) Nem! Mivel én nem vehetem meg neked ezeket a ruhákat, még nézned sem szabad.

COLOMBE Bizony ez elég nehéz.

JULIEN Ami jó és nemes, mindig nehéz. Már százszor megmagyaráztam. Esküdj meg.

COLOMBE Nehéz veled... Mindig úgy érzi az ember, hogy sose tudja elég jól a leckét.

JULIEN Ide figyelj, és próbáld megérteni, Colombe. A feleségem vagy. Két évvel ezelőtt belementél, hogy velem jössz és szegény maradsz. Nem igaz?

COLOMBE De igaz, drágám.

JULIEN Mindenbe belementél, mert én kértelek, s te hittél nekem, belementél a kisfiúba, aki mindig bóg, és nem hagy aludni bennünket, a pelenkába és a cucliba, a mosástól és a mosogatástól vörös kézbe és a mi egész szegény kis mindennapi életünkbe. Nem volt muszáj, mégis belementél.

COLOMBE Belementem, mert szerettelek, drágám, ennyi az egész.

JULIEN (*kiáltva*) De nekem nem elég, hogy szeretsz! Én bevonulok. Esküdj meg nekem, ahogy valamikor esküdtél.

COLOMBE Az anyakönyvvezető előtt? Olyan ronda volt azzal a szalaggal a hasán és a korpás fejével. Az ilyen eskü nem ér semmit.

JULIEN Akkor esküdj meg úgy, ahogyan az öreg pap előtt esküdtünk, akinek máshol járt az esze, a kis fagyos kápolnában, ahol nem voltak meghívottak, de talán még a Jóisten sem volt jelen.

COLOMBE Jó. Esküszöm. Na, meg vagy elégedve?

JULIEN Igen, de köpjél is.

COLOMBE Tessék. De nem azért vagyok a feleséged, te kis buta, mert megesküdtem, hanem azért, mert szeretlek.

JULIEN (*kiáltva*) Nem! Nem akarom, hogy azért legyél a feleségem, mert szeretsz! Érdekel is engem, hogy szeretsz! Meglehet, hogy holnap már nem szeretsz. Azt akarom, azért légy a feleségem, méghozzá örökre, mert megesküdted.

COLOMBE (*kissé megbántottan*) Szóval nem érdekel, hogy szeretlek?

JULIEN (*dühösen kiáltja*) Nem! (*Aztán megbánja, már megint boldogtalan*) De igen. Érts meg, madárkám. Te nemcsak a feleségem vagy. Más feleséget is találhattam volna, talán még szebbet is.

COLOMBE (*dühösen*) Hogyhogy szebbet?... És még azt mered állítani, hogy szeretsz! Eredj, menj, keresd meg azonnal azt a hülyét, s majd meglátjuk, hogy meddig bírja ki veled!

JULIEN Ide figyelj, Colombe. Hisz érted, mit akarok mondani. Te is találhattál volna mást, szebbet vagy erősebbet, és szeretted volna is, mint férfit. De ez a szerelem nem olyan teljes, mint a miénk, ilyen akárki iránt érezhetünk, mert fiatalok és életerősek vagyunk. De te nekem más vagy. A szövetségesem vagy, a tanítványom vagy. Az emberek mind rútak, mind gyávák, s akik nem gonoszak, azok buták. Kicsi korom óta csupa seb a lelkem. Gyűlölöm őket.

COLOMBE Hát, meg kell vallani: elég komisz vagy...

JULIEN (*kiáltva*) Igen, komisz vagyok! De külön világot teremtettem magamnak, ahol minden nehezebb és tisztább. S ez a világ te vagy, Colombe.

COLOMBE Tehát, ha jól értettem, a jó tulajdonságaimért szeretsz.

JULIEN Azért.

COLOMBE Ha hazudnék, ha lopnék, ha kacérkodnék, nem szeretnél.

JULIEN Nem.

COLOMBE Így hát csak a jó tulajdonságaimat szereted. Azt hiszed, ez hízelt? A jó tulajdonságaimért mindenki szerethet: nagy kunszt! Ha igazán szeretsz, szeresd a hibáimat is!

JULIEN A te hibáid, Colombe, csak olyan kis madárkahibák.

COLOMBE És ha egyszer más hibáim, nagy hibáim lennének, nem szeretnél? Ez így nagyon könnyű, barátocskám. És te azt hiszed, ez a szerelem?

JULIEN Azt, Colombe.

COLOMBE (*vállat von*) Te mindenkinél okosabb vagy, de én mindenesetre tudom, hogy nem kérek az ilyen szerelemből. Azt akarom, hogy az igazi nőt szeresd bennem. Nem azt a kis diáklányt, aki jól darálja a leckét.

JULIEN (*legyőzötten mosolyog*) Jó, nem bánom, megígérem, ha leszereltem, majd úgy szeretlek, mint egy igazi nőt. Majd jeleneteket rendezünk mi is, hajba kapunk, aztán kibékülünk, s úgy fogok szenvedni miattad, mint az igazi férfiak szenvednek az igazi nők miatt. De amíg távol leszek, madárkám, mégse felejtsd el a leckét. Maradj meg sziklaszilárdnak, igényesnek, zárkózottnak. (*Hirtelen, egyszerre szájalmasan és nevetségesen*) Legyél még egy kissé olyan, kérlek, mint amilyenek én szeretlek.

COLOMBE (*még mindig kissé neheztelve*) Hiszen tudod: igyekszem mindig olyan lenni, amilyenek akarsz.

JULIEN (*kis habozás után, hirtelen*) Mindjárt itt lesz az öcsém, szeretnék még mondani valamit. Nehogy megszerezsd Armand-t, ha netalán máskor is találkozónál vele.

COLOMBE De hisz olyan kedves.

JULIEN (*megint kirobban*) De te ne szeresd, amiért olyan kedves! Ha szeretsz, nem szeretheted, mert ami engem illet, én nem vagyok nagyon kedves!

COLOMBE Jaj, ezzel aztán ne dicsekedj! A kedvesség inkább erény.

JULIEN (*üvöltve*) Nem!

COLOMBE (*kis komikus sóhajjal*) Jaj, drágám, hogy veled milyen bonyolult minden! Mindig résen kell lennem. Pedig nekem minden olyan egyszerű. Mindenki kedves, semmi se rút... és csak egyetlen vágyam van, hogy boldog legyek... (*Kicsit eltűnődik és felsóhajt*) Igen, boldog... Nem furcsa ez a szó? Úgy csiklandozza az ember ajkát, mint a csók.

ARMAND (*kiáltva lép ki a hátsó öltözőből*) Itt vagytok még, gerlicéim? (*Ragyogva jelenik meg a folyosón*) Győzelem, gyermekeim! Nem akarja fogadni a hitszegőt, de a nejevel hajlandó beszélni... Hogy is hívják ezt az ifjú szépséget?

COLOMBE (*feláll, mint egy kisdiák, és szép illedelmesen feleli*) Colombe a nevem, uram.

ARMAND Istenem, hát nem elbűvölő. Honnan szedte ezt a bájos galambnevet?

COLOMBE Van egy ilyen szent.

ARMAND Milyen kár! Azt hittem, egyenesen magának találták ki. De azt alig hiszem, hogy igazi szent asszony volt: egy-két bűnt bizonyára elkövetett... Várj türelemmel öt percet a folyosón, édes öregem, mert ha meglát, dühbe gurul. Szeretném, ha előbb Colombe megnyerné a tetszését, te majd csak a második képben lépsz színre! A bűnbánó fiú, a nemes szívű, megbocsátó anya – elég felvázolni neki a jelenetet, ismerem, eljátssza. És nem kerülheted el majd a búcsúcsókot! Figyelmeztetlek azonban egy kis apróságra: még nem közöltem vele, hogy nagyanya. Az ő korában ez életveszélyes, ezt majd később adjuk be neki, illő kímélettel. Egyetértesz velem? Ez nem bántja túlságosan szigorú erkölcsöidet, drága Cato?

JULIEN (*morcosan*) Köszönöm, Armand, nagyon jó vagy.

ARMAND Ugyan, ugyan! Nem vagyok én jó, te medve! S te ezt éppúgy tudod, mint én. Csak éppen elbűvölő a feleséged, te meg mégiscsak a bátyám vagy! Olykor mégiscsak táplálni kell a családi érzést. Gyérünk, jöjjön velem, piruló Colombe, és legyen bűvös-bájos, varázsos! Bár, úgy vélem, nincs szüksége e téren tanácsaimra, avagy tévedek?

COLOMBE (*követi Armand-t*) Igen, uram, téved. Nagyon félénk vagyok.

ARMAND (*kezénél fogva húzza, nevetve*) Csakugyan, drága kis szívem? Nekem is ez volt az első benyomásom. De először is ne urazzon engem. Armand a nevem.

Átmennek az öltözőbe. Colombe csodálattal tekint körül

Ugye, milyen szép minden a mamánál? Micsoda műkincsek! Sikerült neki megvalósítania a lehetetlent: minden hamis nála. Csücsüljön le csak erre a puffra, mely XV. Lajos korabeli szeretne lenni, és várjon rám szép nyugodtan. Majd én bevezetem a sárkányt. Erre a fontos bemutatkozásra igazán nem kerülhet sor a mosdófülkében. De szedje össze minden bátorságát! Rá is áll, ami minden kivénhedt vadállatra: ha farkasszemet nézünk velük, elvesztik a bátorságukat, és még ők félnek tőlünk. Különben én is itt leszek! Pillanat. (*Bemegy a másik öltözőbe*)

Colombe egyedül marad a kárpittal, vázával, kaktusszal megrakott helyiségben. Julien magában várakozik a folyosói kis széken, a fal másik oldalán. Hirtelen felkiált

JULIEN Colombe!

COLOMBE Tessék.

JULIEN Megesküdtél.

COLOMBE (*kissé türelmetlenül*) Persze hogy meg! Kibirhatatlan vagy, hagyd abba.

A hátsó folyosó felől a Költőkirály társaságában belép Desfournettes, aki közösen igazgatja a színházat Alexandrával. Két magas gallér, két majompofa, két pár bajusz, két cylinder, két császárkabát, két sétatbot

DESFOURNETTES (*felkiált*) Csodálatos!

KÖLTŐKIRÁLY Úgy találja? Csakugyan?

DESFOURNETTES Drága poétám, ez zseniális, akárhogy is keressek, nem találok rá más szót.

KÖLTŐKIRÁLY (*szerényen*) Ne keresgéljen tovább. Nekem ez éppen elég. Nem tagadom, meg vagyok elégedve magammal. Igen, úgy vélem, ezt a tirádát jól elkaptam.

DESFOURNETTES Káprázatos lesz az ötödik felvonás! (*Elhalad Julien előtt*) Pardon, uram. (*Ráismer*) Hisz ez Julien. Még ilyet! Mit keresel itt, te rosszcsont?

JULIEN Anyámra várok.

DESFOURNETTES (*kissé nyugtalanul*) A művésznő tudja, hogy itt vagy?

JULIEN Armand már szólt neki.

DESFOURNETTES Nehogy botrányt rendezz nekem a próba előtt. Várd ki a hat órát. 22-én van a bemutató, egy napot sem veszthetünk. Kérdezd meg Robinet úrtól. (*Észreveszi, hogy a Költőkirály rendkívül morgorva*) Maga nem is köszön neki?

KÖLTŐKIRÁLY (*fagyosan*) Várok.

DESFOURNETTES Mire vár?

KÖLTŐKIRÁLY Hogy bocsánatot kérjen.

DESFOURNETTES Hogyhogy?

KÖLTŐKIRÁLY Az ifjú úr nagyon jól tudja...

DESFOURNETTES (*most már ő is emlékszik*) Ja, a rúgás? Hát annyi idő óta még nem rendeztéték ezt az ügyet?

KÖLTŐKIRÁLY Még nem.

DESFOURNETTES Végy erőt magadon, Julien! Csak nem leszel örökké

haragban hazánk koszorús költőjével. Bizonyos vagyok benne, hogy már nem is tudjátok, min kaptatok össze.

JULIEN De igen, én nagyon is jól tudom.

DESFOURNETTES Te fafejű! Robinet, legyen maga engedékenyebb. Én már elintéztem az életemben egy sereg kényes ügyet. A rúgás nem egyenlő a pofonnal. Higgye meg nekem: a párbajkódex teljes határozottsággal kimondja: a rúgás nem becsületbe vágó.

KÖLTŐKIRÁLY (*sértődötten*) Már megbocsásson, de itt nem akármilyen rúgásról van szó: ez fenékbe rúgás volt.

DESFOURNETTES (*megrendülve*) Fenékbe? Az más, az ülep az becsületbe vágó. Neked kell megtenned az első lépést, Julien.

JULIEN Ha én lépést teszek, felemelem a lábam. Ha pedig felemelem a lábam, semmiért sem kezeskedem.

DESFOURNETTES Lehetetlen alak vagy. No jó, elvégre már nem is tudom, mivel bántott meg Robinet, de bizonyos vagyok benne, hogy egyáltalán nem volt súlyos. Maga pedig, Robinet, mégiscsak vegye tekintetbe, hogy csak a lábikráját érte. Tanú vagyok rá, hogy a vádlijánál szakadt el a nadrágja.

KÖLTŐKIRÁLY (*hajthatatlanul*) Igen ám, de a fenekemet célozta.

DESFOURNETTES Ki tudja? A dulakodásban... Mondd meg igaz becsületedre, Julien, az ülepét céloztad? Ha nem, kezeskedem, hogy Robinet ezt elégtételnek veheti, és nyugodtan kezét szoríthattok... Ne légy már olyan konok, az istenfáját! Hiszen éppen azért jöttél, hogy kibékülj az anyáddal. Robinet meg az anyád költője és barátja. Különben is, miért ne lehetne elismerni előtte, hogy valóságos lángész – melleleg az apád lehetne –, a Francia Akadémia tagja, nemzeti művelődésünk egyik büszkesége... Mindez nem csekélység, az ördögbe is!... Te fiatal vagy, heves, tudjuk, dulakodás támadt köztetek két évvel ezelőtt, már nem is akarom tudni, miért... Valld be, hogy nem az ülepét céloztad.

JULIEN De igenis, az ülepét. És csak azt sajnálom, hogy nem találtam el!

DESFOURNETTES (*elkeseredetten legyint, és maga után húzza a Költőkirályt*) Lehetetlen fráter vagy. Nincs az a jámbor birka, aki téged kibírna! Jöjjön, Robinet.

Bemegy az öltözőbe, maga után húzza a Költőkirályt is, aki dühödten végigméri Julient, és peckesen távozik, pedig látszik a járásáról, hogy még mindig félti a fenekét

(*Megpillantja Colombe-ot*) Üdvözlöm, gyermekem.

KÖLTŐKIRÁLY (*feltűzi a monokliját, boldog meglepetéssel*) Kisztihand, kisasszony!

DESFOURNETTES Alexandra művésznőre vár?

COLOMBE Igen, uram.

KÖLTŐKIRÁLY (*körülötte sürgölődve odasúgja Desfournettes-nek, de úgy, hogy azért Colombe is hallja*) Elbűvölő, valóban elbűvölő!... Mondja, kisasszony, nem találkoztunk mi már valahol?

COLOMBE (*kissé feszélyezetten*) De igen, uram, két évvel ezelőtt. Itt a színházban.

KÖLTŐKIRÁLY (*ő is rádöbben, és gépiesen a fenekére teszi a kezét*) Jaj, csakugyan!... De hát akkor kegyed... (*Julienre mutat*)

COLOMBE Igen, uram, már a felesége vagyok.

KÖLTŐKIRÁLY (*fagyosan*) Gratulálok.

DESFOURNETTES (*az öltöző ajtajához megy*) Művészkirálynő, itt van? A Költőkirály megírta a tirádáját, zseniális!

KÖLTŐKIRÁLY (*elragadtatással, kényeskedve*) No, csak semmi túlzás! Én egyszerűen csak azt hiszem: elég jól sikerült.

Beront a művésznő, csillámmal televarrt, cifra színpadi jelmezében: tollboa, napernyő, óriási kalap. Nyomában jön Armand és Georges-né. A lábápoló meg a fodrász a küszöbről gyönyörködik művében

ALEXANDRA Na, halljuk azt a tirádát! De hol van a kicsike? Jaj, de bájos! Jó napot, gyermekem. Költőkirály!

KÖLTŐKIRÁLY Művészkirálynő!

Egymás nyakába borulnak, és megcsókolják egymást

ALEXANDRA Ó, a nagy férfiú! Az isteni poéta! Ha meggondolom, hogy milyen hercig és milyen zseniális. De mondja, legalább jól aludt?

KÖLTŐKIRÁLY (*józan mosollyal*) Nem aludtam, Művészkirálynő, költöttem.

ALEXANDRA Hát persze, a múzsával virrasztott, s most milyen sápadt, az én drága poétám... Gyorsan egy karosszéket. Hadd üljön le, egy karosszéket az én költőmnek!

Odarohannak, odatolnak egy karosszéket, és egy másikat is oda akarnak hozni a művésznőnek, de ő leinti őket

Nem, nekem nem kell. Nekem nincs jogom hozzá. Nekem elég egy zsámoly is. Poétám lábánál akarom hallani, hogy mi született a múzsa csókjából.

KÖLTŐKIRÁLY *(feláll)* Művészkirálynő, önnek, az ön lángeszének köszönhetek mindent. Nem engedhetem.

ALEXANDRA Jaj, milyen cuki, olyan jó, mint egy falat kenyér. Hadd csókoljam meg.

Megint csókolóznak

Milyen nagy poéta! Költők fejedelme! Nem is Költőkirály, hanem egyenesen Költőcsászár!

KÖLTŐKIRÁLY *(szívéhez szorítja)* Ugyan, menjen már! Maga az igazi nagyság, Thália istenasszonya! Rivalda csillaga! Felejthetetlen nagyszony!

ALEXANDRA *(hirtelen kibontakozik, s gyakorlatiasan rendelkezik)* Hát akkor két karosszéket kérünk. *(Leülnek, a művésznő Colombe-ra néz)* Milyen elragadó ez a kicsike, de a frizurája nem jó. Csupa fül vagyok, Költőkirály.

KÖLTŐKIRÁLY *(kihúzza a papírt a zsebéből)* Az ötödik felvonás nagyjelenete után következik, amidőn Gaétane elhatározza, hogy meghal.

ALEXANDRA Értem. A hencseren fekszik, nagyon sápadt. Fehér ruhája lágy hullámokban omlik el körülte – vagy húsz méter. Nagyszerű lesz. Már szinte látom...

KÖLTŐKIRÁLY Akkor kezdem. *(Elkezdi)*

Társam, Hold! Oly halott csillag vagy, mint szívem...

ALEXANDRA Istenem, milyen szép! Istenem, milyen szép! Istenem, milyen szépen mondja...

„...Oly halott csillag vagy, mint szívem!”

Máris tudom, hogyan mondjam majd nekik, a kezemben lesznek. Azt csinálom velük, amit akarok. *(Közben a tükörben nézegeti magát. Hirtelen más hangon kiáltja)* Lucien! Ostoba állat!

FODRÁSZ *(odarohan)* Mi baj, Művészkirálynő?

ALEXANDRA Maga palira vesz engem? Úgy nézek ki, mint egy pudlikutya! Mik ezek a fürtök itt? Azonnal szedje rendbe őket! Aztán ezt a kicsikét kell megfésülni. Tisztára bolond, frufruval csúfít el egy ilyen homlokot! Gyermeke, akinek ilyen csinos a homloka, az ne rejtse el. Csupa fül vagyok, Költőkirály.

KÖLTŐKIRÁLY *(folytatja)*

Társam, Hold! Oly halott csillag vagy, mint szívem...

ALEXANDRA Pompás, nagyszerű. Lucien, húz!

FODRÁSZ Pedig csak a vendéghaját fésülöm, Művészkirálynő.

ALEXANDRA Akkor is fáj, maga ostoba!

KÖLTŐKIRÁLY

Társam, Hold! Oly halott csillag vagy, mint szívem;
keserű bánatom elébed önthetem?

ALEXANDRA Na, így már jobb.

KÖLTŐKIRÁLY *(izgatottan)* Miért, az első sor nem tetszett, Művészkirálynő?

ALEXANDRA Dehogy, a tincseimről beszélek. Nagyon szép, Költőkirály, csodálatos, folytassa... „...elébed önthetem?” Amikor ezt mondom, kinyújtom a kezem. Nagyszerűen látom már előre.

KÖLTŐKIRÁLY

...keserű bánatom elébed önthetem?
Nagylelkű szerető? Összetört szívű kedves?
Dönteni nem tudok. Szívemben, mit keserves
Gyűlölet úgy hevít, meghalt a szerelem...

ALEXANDRA

„Gyűlölet úgy hevít, meghalt a szerelem...”

Érzéssel, ezt majd jól megnyomom nekik. Ez nagyon szép, nagyon igaz, nagyon emberi.

KÖLTŐKIRÁLY

...mint tubarózsa lenn, a parkban... Ó, szívem!
Tanácstalan szívem! E bozót közepette,
melynek tüskéje lám, a lelkem fölsebezte...

ALEXANDRA *(feláll, s mentében megsimogatja a költő arcát)* Nagyszerű, Költőkirály! Nagyszerű! Te kis zseni! Mérhetetlen lángelme... Na látja, Lucien, sose hagyja kilógni ezeket itt... Ami ezt a kicsikét illeti, a következő az elképzelésem: forduljon csak, gyermekem, a lámpa felé. Jól figyeljen, Lucien, hagyja szabadon a homlokot. Lapos konty. Így ni, elbűvölő! Olyan hamvas a bőre, mint az őszibarack, és még rejtegeti! Ki vette magának ezt a nevetséges ruhát?

COLOMBE A férjem, asszonyom.

ALEXANDRA A tökkelütött fráter. Olyan az ízlése, mint az apjáé! Ide nézz, drága kis Armand-om, nézd csak a vállát. Fejedelmi válla van ennek a kicsikének, és mégsem mutatja... Hogy milyen buták ezek a fiatalok, istenem. Na, folytassa, folytassa, Költőkirály, csupa fül vagyok...

„E bozót közepette,
melynek tüskéje lám, a lelkem fölsebezte...”

Na látja, már betéve tudom a tirádáját... Bízsa csak rám magát, kicsikém, magára sem ismer. Georges, add csak ide az ékszeres dobozom.

KÖLTŐKIRÁLY *(folytatja, miközben Alexandra Colombe-bal foglalatostkodik)*

...szívem súgd meg nekem, hol lelhetsz oly kezet,
mely téged új s igaz ösvényre elvezet?...

ALEXANDRA Isteni, nagyon nagy, nagyon szép... Armand, neked jó ízlésed van, milyennek találod most ezt a kis aranyost?

ARMAND Rá se lehet ismerni, mama! Maga egy tündér.

ALEXANDRA (*tovább ékesíti Colombe-ot*) Miért nem visel ékszert, kis buta, magán minden olyan csinos.

COLOMBE Mert nincs.

ALEXANDRA A maga korában nekem sem volt, de vettem két garasért a bazárban. Hamis volt, de volt.

COLOMBE Julien nem szereti a hamis ékszert.

ALEXANDRA Ne beszéljen erről a fajankóról. Hogyan bírta ki két évig? Én az apjával egy hónapig sem bírtam... Aki olyan büszke, hogy nem szereti a hamis köveket, keressen elég pénzt és vegyen igazit. Az olyan ne menjen napi egy garas zsoldért a châlons-i kiképzőtáborba, ha egyszer kénytelen a feleségét másra bízni... Nahát, Költőkirály, ez pompás, ez aztán szép!... De szeretnék kérdezni magától valamit, tudja-e, ki ez a kicsike?

KÖLTŐKIRÁLY (*kissé szárazon*) Tudom, Művészkirálynő.

ALEXANDRA Julien felesége. Most itt hagyja a nyakamon... Óurasága bevonul... Én, aki minden július 14-én elszavalom az Élysée Palotában a *Marseillaise*-t, gondolhatja, ha kértem volna, azonnal kiszuperálták volna nekem! De ökevélysége nem akarja! Óurasága az apja fia: szeret katonásdit játszani. Igen ám, és itt hagyja egyedül a feleségét egy vas nélkül Párizsban... De feltétlenül dolgoznia kell ennek a kicsikének... Manapság mindenkinek dolgoznia kell, ma minden olyan drága... Költőkirály, dalnokok bajnoka!... Ha már egyszer úgyis átírja az ötödik felvonás végét, tudja, mit gondoltam? Vegye bele ezt a gyereket is... Bizonyos vagyok benne, hogy nagyon kellemes a hangja... Egy múzsa... valami éjszakai nemtő jön megvigasztalni Gaétane-t... Költőkirály, maga olyan lángész, magának nem lesz nehéz...

DESFOURNETTES (*hirtelen kirobban*) Azt már nem, köszönöm szépen, ezt én nem fizetem. Nem és nem.

ALEXANDRA (*bőszén hátrafordul*) Elhallgasson, Desfournettes! Maga senki, maga földön csúszó féreg, csinálja azt, amit mondok.

DESFOURNETTES Bocsánat, együtt igazgatjuk a színházat, és mégiscsak én viselem a rezsit, fifty-fifty, én üzletember vagyok, ettől nem tágítok... Van magának elég pénze, tartsa el a menyét nélkülem, az istenfáját! Már így is maga zsebeli be a bevétel felét.

ALEXANDRA (*üvölt*) Ocsmány féreg. Ki innen, látni se akarom.

DESFOURNETTES Már kiosztottuk a szerepeket, harminckét szerep van, hatvan jelmezzel, még a költségeink sem térülnek meg, nem lehet még egy szerepet hozzácsapni csak azért, mert a menyé az utcára került.

ALEXANDRA (*siptva*) Desfournettes, maga csak a pénzre gondol, undorító fráter! Én meg majd belegebdek, a szívemet adom a színháznak, én mindenemet beleadom.

DESFOURNETTES (*magánkívül*) Csinálja ingyen, akkor majd én is csodálom.

ALEXANDRA (*elsápad*) Ingyen? Most még gorombáskodik is? (*Hirtelen méltóságos arcot ölt*) Hát így vagyunk? No jó, akkor migrénem van, ma nem próbálok.

DESFOURNETTES (*megsemmisülve*) Művészkirálynő, de hisz 22-én van a bemutató.

ALEXANDRA Hát nem lesz bemutató 22-én, és kész.

DESFOURNETTES De már nem lehet elhalasztani, Művészkirálynő, Troulazac 20-án itthagyt bennünket, egy másik színházba szerződött.

ALEXANDRA Hát akkor Troulazac nélkül játszunk, úgyis elég rossz ez a ripacs! Örüljünk, hogy megszabadulunk tőle.

DESFOURNETTES (*kétségbeesetten toporzékol*) De ez örület, nincs aki beugorjon helyette, különben is a *Szívkirálynő* már kifutotta magát. Négy óra, már két és fél órája vár mindenki a színpadon. Semmiképpen sem halaszthatjuk el a 22-i bemutatót, tessék lemenni próbálni. Rendben van. Felveszem a kicsikét.

ALEXANDRA Hét frank előadásonként. Matinéra dupla gázsi.

DESFOURNETTES De hát kegyed elvesztette az eszét! Ha csak négy sor verset mond, a tarifa...

ALEXANDRA (*kérlelhetetlenül*) Hát akkor tizenkettőt mond és kész. Micsoda zsibárus maga, Desfournettes, úgy alkudozik, mint egy handlé! Nem is tudom, miért túrjuk itt magát.

DESFOURNETTES (*összetörten*) Jó, nem bánom, megkapja a hét frankját, még ha nem is mond csak négy sort, vagy akár egyet se. Csak menjen le próbálni, Művészkirálynő.

ALEXANDRA (*megkönnyebbülten fordul vissza a Költőkirály felé és távozni készül*) Költőkirály! Koszorús poeta... Bravó, isteni a tirádája.

KÖLTŐKIRÁLY (*bosszúsan*) De hisz csak az elejét olvastam fel, Művészkirálynő...

ALEXANDRA Nem tesz semmit, nem tesz semmit... A többit sejtem. Zseniális, ilyen szépet még nem szült... És még hozzáír négy sort ennek a kicsikének, ugye, drága barátom? A próba végén majd elszavaltatjuk vele. Georges, keress neki egy ruhát, nehogy ebben a maskarában jöjjön le nekem!

DESFOURNETTES (*jajgatva*) De Művészkirálynő, már két és fél órája várnak odalenn.

ALEXANDRA (*a keretes állótükörben vizsgálja magát*) A kék ruhát, amit sohasem tudtam felvenni, mert szűk volt, mikor Rosalindát játszottam. Teljesen új. Armand, te olyan jól értesz a nők felcicomázásához, ügyelj a dologra.

ARMAND Igen, „anyika”. Maga csodálatos egy asszony, „anyika”. (*Colombe-hoz*) No, jön már, ifjú csillag?

DESFOURNETTES (*dühösen kiáltja a megdöbbsent, nem mocsanó Colombe-nak*) Siessen, hallja, próbálja már fel azt a ruhát, ha egyszer azt mondták. Én lemegyek előre, hogy türelemre bírjam őket. (*Mint az örült, el, becsapja az ajtót, és úgy rohan el Julien előtt, hogy nem is látja*)

ALEXANDRA (*a tükör előtt*) Na, jól nézek ki! Most már nem olyan vagyok, mint egy pudlikutya, hanem mint egy rozmár. Lucien, maga ostoba, hova tette a hajamat, úgy nézek ki, mintha kopasz volnék. Még csak ez hiányzott...

FODRÁSZ (*odarohan*) De Művészkirálynő kérem, hiszen maga...

ALEXANDRA Szamár! Egy árva szót sem értett meg abból, amit mondtam, megérdemelné, hogy felkoncoljam. Szerencséje, hogy nincs időnk. Majd próba után elintézzük... Költőkirály, drága poétám, csodálatos a tirádája. Igen, igen, ha mondom, csodálatos!... De tudja, én mit tennék a maga helyében?

KÖLTŐKIRÁLY (*kissé nyugtalanul*) Ugyan mit?

ALEXANDRA Elhagynám az első hat sort.

KÖLTŐKIRÁLY (*porig sújtva*) De hát összesen csak tízet olvastam fel.

ALEXANDRA Éppen ezért. Én rögtön a hetedikkel kezdeném:

„Tanácstalan szívem! E bozót közepette...”

Így ezerszer hatásosabb.

KÖLTŐKIRÁLY *(kétségbeesetten követi)* De akkor mi lesz a tubarózsáimmal?

ALEXANDRA *(nagy tollbokréta suhogása közepette el. Határozottan)* Anynyi baj legyen! Majd én megrakom igaziakkal a vázáimat, ez még sokkal hatásosabb!

Elhaladnak a sápadtan felálló Julien előtt, Alexandra nem látja, vagy nem akarja észrevenni. Georges-né kilép a második öltözőből és a folyosóig tipeg

GEORGES-NÉ Minden rendbe jön, Julien úr! Művészkirálynő nagyon jó volt. Kényszerítette a direktor urat, hogy vegye fel a feleségét a színházba. De főleg Armand úrnak köszönheti, ő aztán igazán jószívú ember!

JULIEN *(felemeli a fejét, dadogva)* Színésznőt akarnak csinálni belőle?

GEORGES-NÉ Azt. Mindnyájan nagyon kedvesek voltak. A Költőkirály úr négy sort ír az ötödik felvonáshoz, a felesége hét frankot fog keresni naponta. Most már nyugodtan bevonulhat.

JULIEN *(hirtelen)* És a kicsi, órá ki vigyáz?

GEORGES-NÉ Ó, tetszik tudni, Julien úr, az ilyen cseppség folyton alszik, az ilyen angyalkákat csak később nem lehet magukra hagyni, amikor már megpróbálnak felállni a bölcsőben. Én a harmadik fiammal, aki tüdőbajban halt meg, úgy voltam, hogy mindig bepisilt az ágyba, ha egyedül hagytam. Ki hinné, már ilyen kicsi korokban olyan romlottak. Aszonták: „Kenje be mustárral...” Hogy ordított a kis angyal! De én nem engedtem. A végén aztán a mustár teljesen ki-marta a fenekét. Szerintem innen ered az egész mellbaja.

JULIEN *(türelmetlenül áll fel)* Hagyjad már, Georges! S most már bemehetek? Nincs bent senki?

GEORGES-NÉ Armand úr valami ruhát ad rá, mert mindjárt próbál. Hét frankot keres. A matinén meg duplát. *(Boldogan el)*

ARMAND *(kilép az öltözőből, kiáltva)* A ma esti viszontlátásra, szép művésznő! *(A küszöbön beleütközik Julienbe)* Bemehetsz, öregem, nem ismeresz rá a feleségedre. Bocsáss meg, rohannom kell. A Maxim's-ban várnak. Georges elmesélte? Minden rendben. Találkozunk estére?

JULIEN Nem hiszem.

ARMAND Akkor jó szerencsét, vitéz úr! A kis Colombe-ot meg ne féltsd, majd mi vigyázunk rá. *(El)*

Julien belép az öltözőbe és megáll. Colombe nagyon szép ruhában, felcicomázva jelenik meg, rá sem lehet ismerni. Rá se néz a férjére, a tükörhöz szalad, s elragadtatásában felkiált

COLOMBE Julien! Julien! Elhiszed, hogy ez én vagyok?

JULIEN Igen, te vagy. Legalábbis a hangod...

COLOMBE *(a tükör előtt)* Ha tudnád, milyen mulatságosak! Valamennyien egyszerre beszélnek. Hadonásznak, veszekednek, csókolóznak. Azt hiszem, mellettük sohasem lehet unatkozni. Színésznőt csinálnak belőlem. Múzsát játszom az ötödik felvonásban. Verset szavalok. Szép ruhám lesz. S nemcsak nagy sokára. Most azonnal. *(Még mindig bámulja magát)* Csakugyan elhiszed, hogy én vagyok, Julien?

JULIEN *(behunyja a szemét, többé nem mozdul, fojtott hangon mondja)* Már nem is tudom, Colombe.

Colombe a tükörben csodálja magát, már elfelejtette, hogy Julien is itt van. Mosolyog magára és rajongva suttogja

COLOMBE Én vagyok, én vagyok...

Julien hátrafordul és a feleségére néz

Függöny

MÁSODIK FELVONÁS

Rosszul megvilágított, csupasz színpad. Néhány összevissza dobált díszlettartó, fa, kút és középiütt egy különösen ható, XV. Lajos stílusú ajtó kísérteties, álomszerű díszlete.

A szín közepén állólámpa fukar fénye. Hátul cicomás árnyék napernyőre támaszkodik: Alexandra. A zsinórpادلás felé kiáltja

ALEXANDRA Na, mi lesz már?

DÍSZLETEZŐ HANGJA *(fentről felel neki)* Még mindig semmi, művész. Biztosan azt hiszik, hogy a próba ma is fél háromkor kezdődik.

ALEXANDRA *(olyan kiejtéssel, amely a káromkodást is fennköltté teszi)* Nyávályá... *(Dühösen fel és alá jár a színpadon, mint a ketrecébe zárt üvöltő oroszlán)* A nyávályá törje ki őket. A fene essen beléjük. A nyávályá vinné el őket! A disznók. Az ökrök. A barmok. Énvelem mernek ilyet csinálni? A nyávályá rágja meg őket. Nyávályá rosszul játszanak és még késnek is! És még ötfrankos emelést kérnek. Egy nyávályát. Úgy kirúgom őket, hogy a lábuk se éri a földet! Menjenek a nyávályába a disznók. Hogy a nyávályá égesse meg őket!

Félénk árny jelenik meg két díszlettartó között: Colombe, ugyanabban a ruhában, mint az elején. Nem meri megszólítani a művésznőt, ez még egy utolsót káromkodik, aztán hátrafordul és megpillantja. Abban a pillanatban megváltozik egész magatartása és hangja. Méltóságosan napernyőjére támaszkodva, epedően szól Colombe-hoz

Ó, hát maga itt van, gyermekem, éppen álmodoztam.

COLOMBE Kissé korán jöttem, Művészkirálynő, a próba csak fél háromkor kezdődik.

ALEXANDRA Tudom, tudom, kicsikém... Én azonban szeretek olykor mindenkit megelőzve idejönni a csupasz színpadra, elcsevegni a nagy idők árnyaival... Elmerengek, megfeledkezem magamról, régi verseket mondok... Aztán, ha elkezdődik a próba, visszatérnek az élők, és sajnos, nekem le kell szállnom a földre...

COLOMBE Elnézést kérek, Művészkirálynő, megzavartam. Felmegyek az öltözőbe.

ALEXANDRA Nem tesz semmit. Maradjon csak, gyermekem... Mára már eleget álmodoztam. (*Hirtelen*) Kártyázni tud?

COLOMBE Nem, Művészkirálynő.

ALEXANDRA Kár. Eljátszottunk volna egy partit, amíg ezek a disznók megérkeznek. Na, jöjjön egy kicsit közelebb, kártyát vetek magának, hadd teljen az idő... Megtudjuk a jövőjét. Milyen szép, amikor az emberre még fényes, új jövő vár, maga kis hamis.

COLOMBE De mennyivel szebb a fényes, nagy múlt, Művészkirálynő!...

ALEXANDRA Hogyne, hogyne, de nagy teher is. Na, gyerünk, emeljen. Egy, kettő, három, négy, öt: treff, ez, cicuskám, nagyon jó, a lehető legjobb. Megint treff. Kitűnő. Az embernek sosincs elég pénze. Szőke fiatalember a láthatáron. Mulatságos, de kurta kaland. Ez a legkellembesebb. Megint szőke a fiatalember.

COLOMBE De hát Julien barna.

ALEXANDRA Na és akkor mi van, kis oktondi? Csak nem gondolja, hogy valaki azért néz kártyába, mert a férjére kíváncsi?! Erre jó a posta is. Húzzon még. Egy, kettő, három, négy, öt: a kőr király és a treff tízes együtt. Magas állású, gazdag férfi veszi el.

COLOMBE De hiszen van férjem...

ALEXANDRA Ugyan, maga gyerek, én hétszer voltam férjnél. Elválík. Gratulálok. Megint treff.

COLOMBE Hétszer? Igazán? Törvényesen?

ALEXANDRA Hát persze, kinek néz engem?! Az én helyzetemben nem engedhettem meg, hogy ne menjek férjhez a szeretőimhez. Sőt, az egyikhez még kétszer is. Chancrard-hoz, a cukorgyáros Chancrard-hoz. Egyszer az anyja halála után, egyszer meg az apja halála után, tíz évvel később.

COLOMBE Hogy megvigasztalja?

ALEXANDRA Dehogy, maga buta liba, segítettem elverni a millióit. Minden hullá egyenlő hat nulla, annyi milliót örökölt, ahány halottat vesztett. Mindenáron kellett neki valaki: ez a fajankó nem tudta egyedül elkölteni a pénzét.

COLOMBE És boldog volt vele?

ALEXANDRA Minő kérdés! – a káró király: még egy magas állású úriember! – Hülye volt, és nem mosdott. Amikor meghalt, férjhez mentem az első házasságából származó fiához. Nagyon cuki fiú volt. Az egész

famíliának szüksége volt rám, mert különben nem tudtak mit csinálni a pénzükkal. Mindennap annyi cukrot adtak el az egész világon, hogy majd belefulladás a sok befolyó pénzbe. Úgy beleragadtak a patájukkal a sok ezres bankóba, mint a légy a mézes légyapapírba. Én persze minden tőlem telhetőt megtettem, hogy segítsem őket. Igen ám, de a fiú nagyon sokat ivott. Ez a kis angyal már reggel abszinttal öntözte a gégejét, úgyhogy a végén a kezem közt krepált be. Májzsugorodás. Kizárólag csak abszintot ivott. Ez a kis hülye olyan olcsón elpatkolt, mint egy kőműves. Az egész pénzt, ami maradt, az apja első felesége kaparintotta meg, sajnos, ezzel aztán már nem tudtam egybekelni... Őt nem tudtam lekaparni a ragacsos légyapapírról. Azt hiszem, ezt a cukorpoftát a papok intézték el. Bazilikát építtettek vele. De nem ám cukorból, hanem carrarai márványból. Kiválasztották a lehető legdrágább anyagot, és minden kelléktárgyat tömény aranyból csináltattak. Nos hát, kicsikém, akár hiszi, akár nem, még a csuhások sem tudtak a végére járni a sok dohánynak. A cukor bizonyult az erősebbnek. Hiába fejték, amikor az utolsó kenet után átköltözött az árnyékvilágba, kétszer akkora halom ragacsos bankón halt meg, mint amekkorát örökölt. Aztán minden az államra szállt, a menhelyek kapták meg. A kincstárban aztán bízhatunk: akármennyi legyen is a pénz, ő majd a végére jár.

COLOMBE *(bámulattal)* Hát vannak, akiknek ilyen sok pénzük van? És mindent megvehetnek maguknak, amit csak akarnak?

ALEXANDRA Dehogyan, kicsikém, hisz éppen ez az érdekes. Például az öreg Chancrard, ami őt illeti, szeretett volna szellemes lenni, de olyan buta volt, mint a sötét éjszaka. Akár egy milliót is adott volna egyetlen jó bemonadásért, de hiába. Hiába erőlködött egész álló nap, hiába unta-tott mindenkit, semmi sem jutott az eszébe. Ami a fiát illeti, ő még szerényebb kívánságot támasztott az étellel szemben: csak egy olyan májat szeretett volna, ami bírja az abszintot... De ilyet ő sem vehetett magának. Kénytelen volt megelégedni a sajátjával, és úgy döglött meg, mint egy szegényember, egy leértékelt bazári májjal. Csak a temetésen tudták kivágni a rezet a gyászkarpitokkal meg a gyászhuszárokkal.

COLOMBE De hát akkor a nagyon gazdag emberek mit csinálnak a pénzüikkel?

ALEXANDRA (*az árnyékból, baljósan*) Megtartják. (*Megpillantja a belépő titkárt, kiáltva*) Na, végre itt van, maga hülye! Hát nem most van a próba?

LA SURETTE Nem, Művészkirálynő, csak fél háromkor.

ALEXANDRA Jó, jó, tudom.

LA SURETTE A portás mondta, hogy már megérkezett a Művészkirálynő. Én az irodámban dolgoztam a *Matin*-nak adandó nyilatkozatán.

ALEXANDRA Mi a nyávályát nyilatkozok a *Matin*-nak?

LA SURETTE Hogy mi a véleménye a szerelemről.

ALEXANDRA Az agyamra megy! Én talán zaklatom kérdésekkel a *Matin* főszerkesztőjét?

LA SURETTE Dupompon-Reynaud, a felelős szerkesztő, most telefonált. Azt mondta, hogy Sarah Bernhardt nagyon érdekesen válaszolt a körkérdésükre.

ALEXANDRA (*sziszegve*) Szép kis véleménye lehet Sarah Bernhardt-nak a szerelemről!

LA SURETTE Azt mondják, nagyon eredeti. Nagyjából azt mondta neki, hogy nem hisz benne.

ALEXANDRA (*kiáltva*) Akkor maga felelje azt, hogy én hiszek benne, hogy én testemmel-lelkemmel hiszek benne!

LA SURETTE Éppen ezt bátorkodtam felelni, Művészkirálynő. Mindjárt felolvasom. (*Fejhangon olvassa, de megpróbálja hangját kellemessé tenni*) „Az a szent érzés, amely bennünket nőket mindig velőnkig megrendít, az az érzés, amelynek már a neve is azonnal édes pírral borítja be csinos orcánkat, a Szerelem, nagy Sz-szel, a szelíd női lelkek édes titka...”

ALEXANDRA (*üvöltve szakítja félbe*) Szamár, maga samár! Teljesen nevetségessé tesz. (*Az éppen most belépő Költőkirálynak kiáltja*) Költőkirály! Drága poétám! Messiásom! Szerencsére az istenek mindig idejében vezetik hozzám ezt az embert! Jöjjön, húzzon ki ennek az engem lábbal tipró samárnak a patája alól! Azt kérdezi tőlem a *Matin*, mi a véleményem a szerelemről.

KÖLTŐKIRÁLY (*kezet csókol*) Még kérdezni meri, isteni barátnóm? Meri merészelní? De hisz ez arrogancia! Ez arcpirító arcátlanság! Felelje nekik azt, hogy maga a megtestesült szerelem!

ALEXANDRA Nem én akarok felelni, poétám, dicsó barátom, csinálja meg helyettem.

KÖLTŐKIRÁLY Szívesen, azonnal, tündöklő barátnóm, mi sem könnyebb ennél. (*Szaval*)

Mindent adtam – s még mindig adsz te nékem.
Örökké adj, és én neked adom
éjszakám, gondom, vagyonom s személyem...

ALEXANDRA (*félbeszakítja*) Ne versben, Költőkirály, akkor nem hiszik el, hogy én írtam.

KÖLTŐKIRÁLY Igaz is. Akkor valami aranyköpést óhajt?

ALEXANDRA Azt, azt!

KÖLTŐKIRÁLY A szerelem ajándék, teljes odaadás...

ALEXANDRA (*a titkárhoz*) Írja már, ostoba!

LA SURETTE Írom, Művészkirálynő... (*Silabizálva írja*) „A szerelem ajándék, teljes odaadás...”

KÖLTŐKIRÁLY „Ám mindent, amit ad, csak magának adja!”

ALEXANDRA Milyen mély! Milyen igaz! De nem gondolja, hogy kissé talán túl kegyetlen, Költőkirály?

KÖLTŐKIRÁLY Kegyetlen, de igaz, Művészkirálynő. És nekünk is kegyetlennek kell lennünk. Mindig ki kell mondanunk az igazságot. Világítótoronyok vagyunk. Fényes sugarunk szenvtelenül pásztázik az éjszakában, s ha csóvája a tenger viharos és lenyűgöző káoszára esik hirtelen, ami szépségével felkavarja az embert, annál jobb. De ha sziklahasadékokban rothadó dögtetemre hull, annyi baj legyen! Fáklya, tehát világít! Ennyi az egész!

ALEXANDRA Költőkirály, hiszen ez valóságos istenkáromlás!... Én csak az eszményiben hiszek! Én inkább odakanyarítanék neki valami fenegy nagy szózatot a kék égről; kikelet, pacsirta meg mi a nyávályá, na, mindaz, ami nemes és felemelő a szerelemben. Írja, hogy hiszek az önzetlenségben, az ifjúságban stb. stb.

KÖLTŐKIRÁLY Jó. Törölje az eddigit és írja.

A szerelem ott is mindig virágzik,
a puszta föld hol mást meg nem terem...

ALEXANDRA (*kiáltva*) Ne versben, ne versben, Költőkirály!

KÖLTŐKIRÁLY Ó, bocsánat, nem figyeltem. Törölje és írja: „Csak akkor virágzik ki az igazi szerelem, ha előzőleg kigyomláztuk szívünk-ből a vágy dudváját és a szenvedély gazát.”

LA SURETTE (*kidugja a nyelvét*) „...gazát.” Ne olyan gyorsan.

ALEXANDRA Ugyan, Költőkirály, koszorús poétám, mi az istent rittyent nekem, hiszen a szerelem csupa szenvedély! Hogy tud ilyeneket mondani? Hiszen én, amikor annyi idős voltam, mint ez a kicsike itt, már négy öngyilkosságot követtem el szerelemből.

KÖLTŐKIRÁLY (*ettől a részlettől fellelkesül*) Művészkirálynő! Kivételes lény! Lobogó láng!

ALEXANDRA De végre is, maga Költőkirály, a maga lángeszével, a maga hárfahúr-érzékenységgel, csak nem akarja azt mondani, hogy sohasem szenvedett?

KÖLTŐKIRÁLY Mint egy kutya, Művészkirálynő. Mint az eb.

ALEXANDRA Akárcsak én. Valamennyien rengeteget szenvedtünk. Bolondulásig szerettem, örültem szerettek, ez az, ezt kell nekik nyilatkozni!... Ne felejtse, hogy a cirkuszban Salvator-Dupont egy este frakkban és cylinderben ment be a kedvemért az oroszlan-terembe!

KÖLTŐKIRÁLY (*hirtelen prózai hangon*) Salvator-Dupont? A konyakgyáros családból?

ALEXANDRA (*ugyanolyan hangon*) Dehogy. A konyakos Salvator-Dupont közismert impotens. Én az unokaöccséről beszélek, az olajgyárosról.

KÖLTŐKIRÁLY Ja úgy? Aki elvette Marguerite Petitcas-t, a Keleti Vasút-társaság lányát?

ALEXANDRA Ugyan! Azt a lányt Léon vette el, de én Jules-ről beszélek, arról a magas barnáról.

KÖLTŐKIRÁLY Ja úgy? Már emlékszem. Nagyon szép férfi.

ALEXANDRA Nagyon szép, igen, nagyon szép, de kicsit kövér.

KÖLTŐKIRÁLY Jól áll neki.

ALEXANDRA (*a legtermészetesebben visszatér a költői hanghoz*) Ez a férfi aztán imádott engem! Még a vadállatokkal is szembeszállt a kedvemért. Hiszen maga is nő, gyermekem. Maga is el tudja képzelni: nemet mondtam neki, mert mást szerettem. Hiszen tudja, hogy van ez. A jóból is megárt a sok. Erre ő csak felbög mellettem, üvöltése még az oroszlan-ordítást is elfojtja. Halálsápadt. Feláll. Átugrik a páholy korlátján.

Az egész cirkusz felhördül. Ő odadobja a kővé vált állatszélidítőnek a pénztárcáját, s benn terem a ketrecben. Akkor hirtelen megértettem, mit akar. Minden erőmből, mint az örült kiáltottam neki: „Szeretlek!”

KÖLTŐKIRÁLY Csodálatos! Isteni barátnőm, szinte hallom azt a kiáltást a cirkuszban. (*Ráförmed a titkártra*) Írja, jegyezzen fel mindent!

ALEXANDRA „Szeretlek! Gyere ki! A tiéd vagyok!” Késő...

COLOMBE (*lihegve figyel*) Felfalták?

ALEXANDRA Nem. Kijött. De a ketrecen kívül már nem tudtam szeretni. Az kellett volna, hogy azonnal az övé legyek ott, az üvöltő vadak között, de sajnós, ez technikailag teljes képtelenség.

KÖLTŐKIRÁLY (*magánkívül*) Hogy mindez milyen szép, milyen nőies, minden szót jegyezzen, mindent. Örökre felejthetetlen ez a pillanat. És aztán, Művészkirálynő, aztán...

ALEXANDRA Hazamentünk, egyetlen szót se szóltunk, ő, a férjem meg én.

KÖLTŐKIRÁLY Akkor éppen ki volt a férje?

ALEXANDRA Egy hollandus. Olyan erős volt, mint egy díjbirkózó. Úgy reszketett, mint egy gyerek. Salvator hőstette után úgy érezte, neki is tennie kell valamit: ingujjra vetkőzött, kifogta a lovat a kocsiból és hazáig húzott. És aznap este megint csak az övé lettem... Másnap Salvator elutazott...

KÖLTŐKIRÁLY (*a titkártnak*) Mindent jegyezzen fel.

ALEXANDRA ...Monte-Carlóba, és még aznap éjjel otthagya a Kaszinóban a fele vagyonát.

COLOMBE De a végén mégiscsak megölte magát?

ALEXANDRA Esze ágában sem volt. Elvett egy Rothschild lányt.

KÖLTŐKIRÁLY Aissát?

ALEXANDRA Nem, Rachelt, a soványabbikat!

COLOMBE És a férje?

ALEXANDRA Ó, mit képzelsz, gyermekem? Nem tehetné lóvá magát minden áldott este, hogy szeressem! A végén meguntam, s otthagytam.

COLOMBE Jaj, de szép mindez, Művészkirálynő! Mintha regényt olvasna az ember. De mit tegyen a nő, hogy így szeressék?

ALEXANDRA Semmit, csak nő legyen. Úgy jelenjen meg hirtelen a farragatlan férfiak előtt, mint mindennek a csillogásnak, tébolynak, vágyának a megtestesülése, amit ők nem tudnak elérni... Salvator és az én hollandusom olyan volt, mint az állat, a nagyvilági máz ellenére is –

én meg a Művészet voltam meg a Szépség. Tudták: csak akkor érdekelnek meg, ha levetkőzik igazi énjüket. Ezért próbáltak kiagyalni valami olyat, ami meghaladja a képességüket. Egy napon, amikor nem voltam éhes (mindig a tányérba tettem a kesztyűmet – akkoriban csak pezsgővel és művészettel táplálkoztam: fogyókúrát tartottam), Salvator annyira kétségbeejtette étvágytalanságom, hogy egy teljesen nyers patkányt rendelt a Maxim's-ban, és előttem falta fel.

KÖLTŐKIRÁLY Istenem, micsoda örület! Istenem, micsoda nagyság!

COLOMBE És aztán hajlandó volt enni, hogy megjutalmazza?

ALEXANDRA Hova gondol?! Úgy megundorodtam, hogy majdnem kihánytam a pezsgőmet. Ellenkezőleg: mindenki szeme láttára pofon ütöttem és otthagytam a vendéglőben. S az a legérdekesebb, hogy a patkány ott szerepelt a cechen, ötven frankkal.

KÖLTŐKIRÁLY Ugye, körülbelül ekkortájt gyújtotta fel a Boni Despinglettes a palotáját magáért?

ALEXANDRA A nagy bolond! Már egy éve epekedett értem. Baráti társaságban együtt vacsoráztunk nála, színház után. Szóba jött Néró. Kifejtettem, hogy mennyire csodálom ezt a nagyszerű férfit, aki mindig meglátta az élet szép oldalát. Hozzátettem: ha római nő vagyok, minden bizonnal beleszeretek. Erre Despinglettes halásápadt lett, felállt, fogott egy kandelábert, s egyetlen szót sem szólva, meggyújtotta a kétszárnyú függönyt. A szolgálhad odarohan a vizeskancsókkal... Mire ő pisztolyt ránt, és lelövélssel fenyegeti őket, ha moccanni mernek. Valamennyien ott álltunk sápadtan, és néztük, hogy lángol a függöny... Amikor a tűz már a mennyezetet nyaldosta, szótlanul szájon csókoltam és az övé lettem... A cselédség ezt az alkalmat ragadta meg, hogy eloltsa a tüzet. Így menekült meg az épület.

KÖLTŐKIRÁLY (*rajongva*) Ó, asszony, örök asszony... Csodálatos, döbbenetes barátnőm, hogyan tudott ilyen tetteket sugallni!... A mi kapzsi és lagymatag világunkban szerencsére világítanak még olyan lángok, mint ön, s újra lángra lobbantják a szépség önzetlen szeretetének a tüzét... (*Hirtelen eszébe jut valami*) Erről jut eszembe, már akartam mondani: most jövök Lévy-Blochtól, tudja, nagyon kedvel engem, én voltam a lányának a keresztapja. Vett Panama-részvényt?

ALEXANDRA Meghiszem azt: ő adta az ötletet.

KÖLTŐKIRÁLY Azonnal túl kell adni rajta, drága barátnőm. Egy héten

belül hat pontot fog esni, és tudja, mit kell venni? Ez azonban titok, kedvesem, nem mennénk fel az öltözőjébe? Ott majd elmagyarázom. *(Halkabbra fogja a szót, s maga után húzza a művésznőt)* Orosz állampapírokat, rakásra, ha szabad így kifejeznem magam! Két hét alatt harminc frankot lehet nyerni kötvényenként, ami ugyebár nem csekélység? ALEXANDRA És a hárompercentes kincstárjegy?

KÖLTŐKIRÁLY Változatlan a kurzusa. Metrórészvényt vásárolt?

ALEXANDRA Ugyan, maga hisz a metróban? Az csak olyan agyrém.

KÖLTŐKIRÁLY Nem hiszek, de Lévy-Blochnak hiszek. Azt mondja, ha az ember türelemmel kivárja, a földalatti is hoz valami kis pénzmagot.

Eltávolodnak. A titkár utánuk kiáltja

LA SURETTE De végül is mit mondjak nekik a Szerelemről, Művészkirálynő?

ALEXANDRA Agyamra megy a Szerelmével, ostoba. Nem hallja, hogy komoly dolgokról beszélünk?! Jöjjön vissza a próba után.

Mindketten el

LA SURETTE *(magánkéntül)* Most aztán jól nézek ki! Próba után meg már késő lesz. A nagyságos asszony vacsorára hivatalos. És holnap a *Matin Réjane* művésznő nyilatkozatát közli az övé helyett, és akkor megint csak a bérddolgozót hordják le a sárga földig.

GEORGES-NÉ *(papucsával nesztelenül belopakodott a jelenet végén)* Hagyja őket, titkár úr, a pénzükről beszélnek. Ilyenkor nem jó zavarni őket. Örüljünk, ha háromkor elkezdődik a próba!...

LA SURETTE *(távozva)* No jó, de majd a végén csattan az ostor!

GEORGES-NÉ *(Colombe-hoz)* A végén? S akkor mi lesz? Mindannyian, ahányan csak vagyunk, mindig bajban vagyunk a pénzzel, és ez mindig is így lesz, nem igaz, kedveském? Én is így vagyok a bukszámmal, három frankot teszek bele, s amikor visszajövök a piacról, már csak hét garas van benne. Jó, összeszámolom, a karfiol, a kiló marhahús, a sárgarépa, a négy liter vörösbor a legidősebb fiamnak, a darab sajt – én akkor szeretem, amikor már folyik, ez az én lakomám, amikor éjfélkor hazamegyek – tizenhárom garasnak kéne lenni. Újra megszámolom,

még mindig csak hét. Attól fogva folyton a hiányzó hat garas motoszkál a fejemben. Azt se tudom, hol a fejem, reszket a kezem, még az átöltözködéskor se tudok segíteni. De a publikum tudni se akar róla. Fűtyül az öltöztető gondjára-bajára. Bizony, nem fenékgig tejfel a színház! A külvárosi szomszédasszonyok irigykednek rám. „Jaj, milyen szép a maga élete, Georges-né! Taps, hogy volt, csillogás, finom úri társaság...” Nem is sejtik, hogy itt mindenki rabszolga. A közönség szolgálja. Magának tetszik, kedveském, a színházi élet?

COLOMBE *(álmain merengve)* Ó, nagyon!

GEORGES-NÉ Nem gondolja, hogy nincs annál szebb, mikor az ember harisnyát stoppol otthon este nyugodtan a gyerek meg a férje oldalán?

COLOMBE *(hirtelen felkiált)* Nem!

GEORGES-NÉ *(egy pillanatra rábámul, aztán távoztában vállat von)* Higygye el, mindnyájan egyformák vagyunk! Panaszkodunk, de a vérünkben van a színház. Jaj, itt jön Du Bartas úr, megyek, megnézem, nem akarja-e a művésznő, hogy kivasaljam a múzsaruháját? Csinos kosztüm ez a múzsaruha, de csupa ránc, ha ráül az ő nagy seggével. *(Az öltözők felé el)*

Ünnepélyesen belép Du Bartas: széles karimájú nemezkalap, virág a gomblyukában, sétapálca, kissé már deres hajú, de örökifjú

DU BARTAS Kisztihand, kicsikém. Maga az első?

COLOMBE Művészkirálynő már itt van, Du Bartas úr.

DU BARTAS Teringettét! Pontos a primadonnánk? Ugyan mi történt? Direkt korán jöttem, hogy elbeszélgethessünk. Kezd már beleszokni a színészeletbe?

COLOMBE Művészkirálynő azt mondja, szépen haladok.

DU BARTAS Nagyon szépen dolgozik, kicsikém. Még egy kicsit ügyetlenke, de azért nagyon szépen fejlődik. Jöjjön fel hozzám egyszer próba után, majd én kioktatom.

COLOMBE Igazán, Du Bartas úr?

DU BARTAS Egy pohárka portói, két keksz. Elcsevegünk. Meglátja, nagyon szép garzonlakásom van. Minden marokkói benne. *(Repesve húzódik Colombe mellé)* Bolondulok magáért, kicsikém, egész éjjel le se hunytam a szemem.

COLOMBE Pedig aludni kell, művész úr.

DU BARTAS De én nem tudok! Lelki szemeimmel már láttam, amint ott hever a tigrisbőrön, a kandallóban lángoló fahasábok előtt. Pokol volt az éjszakám, egész éjjel jajgattam, mint egy kárhozott, alaposan leittam magam, hogy feledjek, mindenféle kábítószerrel beszédtem. Hiába. Egyre csak ott láttam magát előttem, de nem érinthettem meg. Reggel végre kimerülten elszunnyadtam a semmit ölelgetve. Az inasom a földön fekve talált az elhamvadt fahasábok előtt.

COLOMBE (*elkápráztatva*) Hát inasa is van?

DU BARTAS Van. Marokkói. Tiszta fehérbe öltözik, fején piros turbánnal.

COLOMBE Jaj, de szép lehet!

DU BARTAS Finoman vésett tört hord az övében, persze ez is marokkói penge. Majd meglátja, hogyan hajol meg maga előtt, mellén karba tett kézzel. Némán fogja kiszolgálni, mint egy királynét.

COLOMBE Hát néma?

DU BARTAS Ha kell, az, mint minden marokkói. Ugorjon hát fel hozzám, csak úgy kíváncsiságból... Én is marokkóinak öltözöm. Van egy pompás fehér burnuszom, egy arab törzsfőnök ajándéka. Mozdulatlanul lekuporodom az egyik sarokban, s onnan szemlélem magát.

COLOMBE Itt is szemlélhet, művész úr.

DU BARTAS (*még közelebb lép*) Hát azt akarod, gyermekem, hogy meghaljak érted? Nagyon jól tudod, hogy te vagy nekem a legdrágább a világon, és ha nem leszel az enyém, öngyilkos leszek!

COLOMBE De hát hogyan szeretett belém ilyen egykettőre?

DU BARTAS Már olyan régóta vártalak.

COLOMBE Igazán?

DU BARTAS Elejétől fogva! Ma már úgy gondolok elmúlt életemre, a régi szerelmekre, mint valamilyen különös álmra. És tudom, te is rám vártál, te is a hirtelen fellángoló halálos vágyra vártál, amelynek fényénél rádöbbenysz, ki vagy. Szeretett-e már valaki ilyen pokoli szenvedéllyel? Vergődtek-e hosszú álmatlan éjszakákon át miattad, egyre csak a fényképedet bámulva? Akartak-e már meghalni érted?

COLOMBE (*zavartan*) Nem, még soha!

DU BARTAS Akkor még nem szerettek igazán! Akkor még nem voltál valóban az, aki vagy. Jer, és én megtanítlak az asszonyok igazi titkára: hogyan csodálják magukat mások szemében. Mindaddig, amíg egy

vágytól tébolyult férfi nem csókolgatta mezítelen lábnyomát a szőnyegen, mindaddig, amíg nem lesték parancsodat térden csúszva, rabzolga módra, még csak nem is sejtethed, ki vagy...

COLOMBE De hiszen alig ismerem önt, Du Bartas úr.

DU BARTAS Mi szükséged van rá, hogy ismerj? Elég, ha beleheled a körülötted lebegő vágyam, ezt a mámorító afrikai illatot. És légy az, aki vagy, ébredj tudatára értékednek! Az én vágyam felemel, és teljes értékűvé tesz!

COLOMBE Julien is szeret.

DU BARTAS Úgy, mint én? Kész azonnal meghalni szemed egyetlen rebbenésére? Földön fetrengve jajgatni vagy akár büntettet elkövetni érted?

COLOMBE *(szelíden)* Nem. *(Hirtelen)* Művész úr, megenne értem egyszer egy teljesen nyers patkányt, hogy étvágyat csináljon nekem?

DU BARTAS *(a különös kérdés teljesen kizökkenti egyensúlyából)* Patkányt? Miért éppen egy teljesen nyers patkányt?

COLOMBE Csak úgy. Kíváncsi voltam rá.

Belép Desfournettes

DESFOURNETTES Üdvözlöm, drága, nagy művészem!

DU BARTAS Üdvözlöm, drága direktorom.

DESFOURNETTES Kérem, nem tudja, hogy kosztümös próba van? Alexandra már beöltözött.

Du Bartas mogorván ránéz, aztán beletörődik

DU BARTAS Jó, megyek. Maga is felmegy öltözködni, kicsikém?

DESFOURNETTES Ő csak az ötödikben szerepel, még ráér. Meg kell velem beszélnem a szerződését.

DU BARTAS Ja úgy? Akkor talán viszontlátásra ma este. *(El)*

A direktor közelebb lép

DESFOURNETTES Próba után ugorjon fel hozzám egy percre, az irodába. Egy pohárka portói, két keksz. Majd aláírjuk azt a kis szerződésecskét.

Tudja, a múltkor dühös voltam, de nem gondoltam komolyan, természetesen, megkapja a hét frankját. Örülne egy kis előlegnek?

COLOMBE Bizony jól jönne...

DESFOURNETTES Akkor jöjjön fel próba után, de Alexandra művésznőnek felesleges szólni, tudja, ő eléggé a fogához veri a garast, de én igazi cukros bácsi vagyok. Velem mindent el lehet intézni.

COLOMBE Köszönöm, direktor úr. Maga nagyon kedves.

DESFOURNETTES De nem mindenkivel, nem ám! De mondja csak, kicsikém, magának csak ez az egy szál ruhája van?

COLOMBE Ez.

DESFOURNETTES Nahát, ezen segíteni kell. Van egy ismerős szabóm, nekem olcsón dolgozik. Mit szólna egy kis mogyorósín tavaszi kompléhoz, az idén ez a divat, nem? Már szinte látom is magát az édes kis ruhában, egy kis zölddel a kalapján.

COLOMBE Ó, nem, ha megengedi, inkább egy prémes sapka, ugyanolyan kabáttal. Az imént láttam egy nőt ilyenben a Rivoli utcában. Olyan szép volt!

DESFOURNETTES *(kicsit zavarba jön a ráadástól)* Jó, legyen. Egy kis prémmel a kabáton. Majd egypár nap múlva elmegyünk kettesben megnézni.

COLOMBE Csakhogy ám az én hétfrankos gázsimból ilyesmire nem telik.

DESFOURNETTES Majd én elintézem, bízza rám. De ez a kettőnk titka.

COLOMBE Hogy maga milyen jóságos, direktor úr!

DESFOURNETTES Igen, rossz híremet költik a színházban, de valójában, azt hiszem, igaza van: jó ember vagyok. Ugorjon csak fel az irodámba. Megígéri?

Belép a Költőkirály, édes izgalommal

KÖLTŐKIRÁLY Hol van, hol van az én kis múzsám?

DESFOURNETTES *(szárazon)* Itt van. Velem.

KÖLTŐKIRÁLY Tudja, dirikém, már mozdulni sem tudok a kicsike nélkül. Képzelve: igazi múzsám lett. Az éjjel is még hat sort írtam neki.

COLOMBE Hat sort? Csak nekem?

KÖLTŐKIRÁLY Bizony, kicsi Colombe, hat tizenkét szótagos sort! S ha

nem tévedek, ilyen jót még sohasem írtam... És most itt áll maga előtt az az ember, aki egész éjjel le se hunyta maga miatt a szemét.

COLOMBE Maga sem? Hát ebben a színházban senki sem alszik?

KÖLTŐKIRÁLY Hogyhogy senki?

DESFOURNETTES (*kissé keserűen*) Hallja, Robinet, nem tudja, hogy a darab máris elég hosszú? Minek kell még hozzáírni?

KÖLTŐKIRÁLY Kedves direktorom, ez a kicsike lesz az est fénypontja! Még ha huszonöt soros tirádát írok is neki, a publikum akkor sem un bele.

DESFOURNETTES Nono, nono, lassan a testtel... Most lép fel először, és csak az ötödik felvonásban...

KÖLTŐKIRÁLY Hallgasson! Nagyszerű talentum. Bízva rám, drága direktorom. Egyébiránt magam fogom tanítani, ezzel mindent megmondtam. Ugye feljön hozzám, drága kicsi Colombe, próba után? Egy pohárka portói, két keksz, nagyon szépen fogunk haladni. Itt van a kosim, elviszem.

DESFOURNETTES Próba után? Nem lehet. Éppen megbeszélése van.

KÖLTŐKIRÁLY Majd lemondja. 22-én van a bemutató. Dolgoznia kell ennek a gyermeknek, direktor. A munka mindenekelőtt!

DESFOURNETTES De a szerződést mégiscsak alá kell írnia!

KÖLTŐKIRÁLY Ugyan, az egy pillanat. Menjen szépen fel és hozza le most rögtön.

DESFOURNETTES Még nincs kész.

KÖLTŐKIRÁLY Direktorom! Első a darab! Nyakunkon a bemutató, és a kicsike szerepe döntő. Próba után énhozzám jön!

ARMAND (*közben belépett, és mosolyogva hallgatja őket*) Majd én mindjárt véget vetek a vetélkedésnek. Minthogy pucéron nem játszhat – amit melleleg valamennyien sajnálunk –, és mivel a próba után alig marad idő, hogy megvarrják a ruháját, én rabolom el. Vár bennünket a jelmezsabó, uraim. (*S mindkettőjükre nézve, mosolyogva hozzáteszi*) Ha valóban azt akarják, hogy 22-én meglegyen a bemutató...

DESFOURNETTES Jó, holnap találkozunk, kisasszony. (*El*)

KÖLTŐKIRÁLY Mégiscsak skandalum, hogy minden fontosabb a szövegnél!

ARMAND (*még mindig mosolyogva*) Költőkirály, a mama hívhatja.

KÖLTŐKIRÁLY (*nem tágt*) De hiszen most jövök tőle, kedves barátom.

ARMAND Meggondolta a dolgot: mégis hosszúnak találja a tirádát.

KÖLTŐKIRÁLY (*felugrik*) Hogyhogy hosszúnak? Hiszen már egy hete folyton nyirbálja: csak négy sor maradt belőle.

ARMAND Igenis meggondolta, és csak az utolsó sort akarja mondani.

KÖLTŐKIRÁLY Csak az utolsó sort? Egyetlenegy verssort? De hát hogy gondolja, mivel rímeljen?

ARMAND Nem tudom. Nem vagyok költő.

KÖLTŐKIRÁLY Ez már aztán sok. Hát ki a szerzője ennek a darabnak?

ARMAND Állítólag ön.

KÖLTŐKIRÁLY (*örjöngve, kiabálva kirohan*) Nahát akkor levétetem a műsorról! Nem lesz bemutató 22-én.

COLOMBE (*Robinet távozása után*) De hisz ez borzasztó. Mi lesz velünk?

ARMAND Nyugodjék meg, semmi. Maga nem tudja, mi a színház. Meghúzza és kész. A lényeg az, hogy megmentettem ettől a három vén kóstól. (*Ől ránéz*) Mulatságosak?

COLOMBE Kik?

ARMAND A férfiak.

COLOMBE Igen, mulatságosak. Ott forgolódnak az ember körül nagy, kimeredt szemmel. Azt mesélik, hogy nem aludtak az éjjel.

ARMAND Ki nem aludt az éjjel?

COLOMBE Du Bartas úr, de a Költőkirály sem.

ARMAND És az a ronda Desfournettes, az aludt?

COLOMBE Igen. De előleget akar adni. Meg egy kis mogyorószín tavaszi komplét.

ARMAND És kire esett a választása?

COLOMBE A kis kompléra. Szeretem a mogyorószínt.

ARMAND Ne adja az ostobát. Az ajándékozók közül kit választott?

COLOMBE De hiszen csak az egyik ígért komplét. A másik kettő csak álmatlanságot meg egy pohár portóit kínált.

ARMAND S persze a legrondább ajánlja a ruhát? Ez mindig így van. De nehogy valami bolondságot csináljon! Tudja, én vagyok a tisztesség őre.

COLOMBE Milyen tisztességé?

ARMAND A családé. Kénytelen leszek mind a hármat pofon ütni. S hat golyó potyára, az túl sok egy embernek. Könyörüljön rajtam!

COLOMBE De hiszen szándékuk teljesen tisztességes: csak ki akarnak oktatni a mesterség titkaira.

ARMAND Ők is? Jobb ürügyet nem találtak? Nahát, igazán nincs fantáziájuk.

COLOMBE Miért, maga talán nem ugyanazt javasolta, hogy felmenjek magához?

ARMAND Igen, de én azért tettem, mert szeretem a színházat, meg hogy felvegyék a színiakadémiára. S ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy még egy pohárka portóival sem kínáltam.

COLOMBE Vettem észre! Pedig éppen majd szomjan haltam tegnap.

ARMAND Csak a kézirat, és semmi más. S ezt is csak állva olvastuk az ódon ebédlőben. Nem mintha túl puritán lennék, de a pohárka portói, egymás mellett ülve a csupa puha párnával megrakott díványon: félek, hogy ez nekem túl sok.

COLOMBE Fogalmam sincs, mire céloz.

ARMAND De nekem van. Nagyon is van. Ha szórakozom, szórakozom, de ha a család tisztességét őrzőm, akkor rendületlenül kitartok a vártán.

COLOMBE Mivel este együtt megyünk a jelmezsabóhoz, nem tudok felmenni magához, mint máskor. Nem lenne hát jó, ha addig is itt próbálnánk, ahelyett, hogy annyi ostobaságot összebeszélünk? Hiszen tudja, két hét múlva lesz a felvételi vizsga.

ARMAND Rendben van, próbáljunk, szívem. Nálam van a szövegkönyv, folyton magammal cipelem.

Levetik a kabátjukat, elrendezik a székeket a próbához

COLOMBE De nem untatja?

ARMAND Rémesen.

COLOMBE Ha valóban nagyon unja, megkérhetem rá Du Bartas urat. Úgy gondolom, őt egyáltalán nem untatná.

ARMAND Annyira azért mégsem untat. Gyerünk, kezdjük. Vegyük rögtön a végét, ami tegnap nem ment. Aztán majd ledaráljuk az egész jelenetet. *(Leül)*

Colombe előlép

COLOMBE „És ha azt mondanám, uram, hogy szeretem?”

ARMAND „Nem hinném el.”

COLOMBE „S ha azt mondanám, hogy nagyon szenvedek?”

ARMAND „Szenved, ezekkel a szemekkel, ugyan!”

COLOMBE „Honnan is tudná, mit tükröz a szemem, hiszen nem is néz bele?”

ARMAND *(feláll, és átöleli)* „Na, tessék, itt van, most a szemébe nézek!”

COLOMBE *(hagyja, hogy a szemébe nézzen, aztán kissé félrefordul, szemérmesen)* „Jaj, uram, ne nagyon nézzen a mélyére, kérem, mert akkor elpirulok.”

ARMAND *(szavalva, mellesleg eléggé hamisan)* „Kislány, kisleány... El akartad játszani a szerelem játékát. És most, ugye, csapdába estél, s rádöbbsz, most először, hogy mi is lakozik benned. És reszketsz a csók előtt. Mert, ugye, tudod, te gyermek, hogy mindjárt ajkadon az ajkam, és te is majd behalsz a vágyba, csakúgy, mint én.”

COLOMBE *(a fiú vállára ejti a fejét és suttogva mondja)* „Igen, gróf úr.”

ARMAND *(egy pillanatig elnézi a vállára hullott fejet, majd prózai hangon suttogja)* Itt megcsókolja. *(Colombe vállán áthajolva olvassa a szövegkönyvet)* „A lovaimat! A lovaimat! A csézámát! Basque! Champagne, az inasomat! Hol van a komornyikom? Lakájok, ide! Holnap Versailles-ba megyek és a király lába elé vetem magam... stb. stb.”

COLOMBE *(mozdulatlanul kérdezi)* Jobb voltam, mint tegnap?

ARMAND *(felemeli Colombe fejét)* Drága angyal! Maga valóságos ördög! Hol tanulta meg ilyen jól?

COLOMBE Csak azt mondom, amit érzek. Ilyen könnyű darabot játszani?

ARMAND Úgy látszik, magának ilyen könnyű. Azt képzeled, hogy Julien karjában van, azért játszik ilyen jól?

COLOMBE Jaj, nem, szegény! Ő nem mondana nekem ilyen szépeket.

ARMAND Vagy talán Du Bartas karjában?

COLOMBE Nem.

ARMAND De azt gondolja, hogy még mindig az, aki volt?

COLOMBE Igen. De egy másik Colombe, aki a grófot szereti, ahogyan meg van írva.

ARMAND És nemsokára, amikor majd a búcsújelenetet próbáljuk, nagyon boldogtalannak fogja érezni magát?

COLOMBE Nem igazán. De azért mégis szívesen sírnék igazi könnyeket.

ARMAND Julien megríkatta már?

COLOMBE Néha.

ARMAND Amikor a szerep szerint sír, ezekre a könnyekre gondol?

COLOMBE Ó, ezek nem ugyanazok.

ARMAND De éppúgy hullanak?

COLOMBE Igen, de azzal a különbséggel, hogy a lelke mélyén nem vagyok igazán szomorú.

ARMAND Ezzel szemben, ha Julien megbántja és sír, akkor „a lelke mélyén” – ahogyan mondja – mindig igazán szomorú?

COLOMBE Természetesen. Hiszen ez az életben történik!

ARMAND Bizonyos benne, hogy mellette sohasem sírt úgy, egyetlenegyszer sem, hogy a „lelke mélyén” nem volt szomorú? Olyan könnyen megesik a baleset.

COLOMBE (*bizalmatlanul*) Miért kérdi?

ARMAND Tanulni akarok, drága kis angyalom. Nem is tudom feltételezni, hogy eszébe sem jut kihasználni azt a bájos tehetségét, hogy utasításra tud sírni.

COLOMBE Tehát hazugnak hisz?

ARMAND Jaj, az a csúnya szó! Nagyon naiv legyen az, édesem, aki hazugnak mond egy nőt. Vagy akkor nagyon ostobának, nagyon durvának kell lennie annak a nőnek... Ellenben, amit a nők igazságnak neveznek, az olyan árnyalatos, olyan törékeny, olyan illanékony valami... Csak a Julien-féle faragatlan tuskók gondolják, hogy az Igazság az az allegorikus figura, aki meztelenül bukkan fel a kútból, kezében a zsebtükörrel.

COLOMBE (*hirtelen*) Nem szeretem, ha Julient szapulja.

ARMAND Miért?

COLOMBE Mert ő igenis igazi férfi.

ARMAND Tudom, szívem. És a nők imádják az igazi férfiakat... Szükségük is van ám rájuk, hogy eljátszhassák kisdud játékukat. A magamfajta huncut gazemberekkel ugyanis nem sokra mennek... De a játék az olyanokkal, mint én, majd meglátja: mégiscsak kellemesebb.

COLOMBE Hogyhogy?

ARMAND Mert mi értjük a dürgést... Velünk szemben a nők letehetik egy pillanatra a fegyvert, papucsot húzhatnak... Nem kell például mindig sértődött képet vágniuk, és kedvükre kinevethetik magukat... Rémesen fárasztó lehet mindig nőnek lenni – na, rajta, ha egyszer mondom, hogy magunk között vagyunk!

COLOMBE (*felnevet*) Maga borzasztó egy alak, Armand!

ARMAND *(nyájasan)* Csakúgy, mint kegyed, drága szívem. *(Eltávolodik)* Szóval átmegyünk még egyszer utoljára ezen a jeleneten, mielőtt a felnőttek elárasztják a színpadot?

COLOMBE Ahogy óhajtja. *(A helyére áll és megkérdezi)* És ha Du Bartas úr ölelkezve talál bennünket?

ARMAND Nem érdekes, a pofont úgyis én adom.

COLOMBE *(elkezdi)* „És ha azt mondanám, uram, hogy szeretem?”

ARMAND „Nem hinném el.”

COLOMBE „S ha azt mondanám, hogy nagyon szenvedek?”

ARMAND „Szenved, ezekkel a szemekkel, ugyan!”

COLOMBE „Honnan is tudná, mit tükröz a szemem, hiszen nem is néz bele?”

ARMAND „Na tessék, itt van, most a szemébe nézek!” *(Feláll, átöleli és hirtelen suttogja)* Démon! Te kis undok démon! *(Kissé feszélyezetten elereszti, és cinizmusa ellenére megmaradt gyermeki kedvességgel mondja)* Azért, ha lehet, ne okozzunk túl nagy fájdalmat Juliennnek.

Egymáshoz simulva állnak, de nem mernek egymásra nézni, a függöny legördül